

«ПРОСВІТА» СЬОГОДНІ

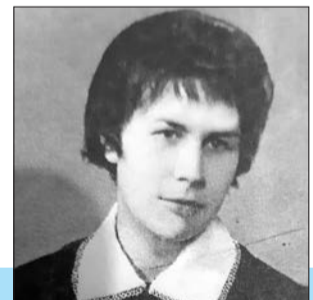
2-3

РОМАН КОВАЛЬ

4

ОЛЕСЯ КОВАЛЬЧУК

6

МИКОЛА ДМИТРЕНКО

8

ВАЛЕРІЙ ВІТЕР

14

«Кобзар» — на все життя

Мирослав ЛАЗАРУК

Найживучіші перші дитячі спогади, які сягають твого п'ятирічного віку.

Пригадую, як 1961 року батько приніс із Коломиї новісінький Шевченків «Малий Кобзар». Вибрані поезії для дітей (Державне видавництво дитячої літератури УРСР, Київ, 1961) з передмовою академіка Олександра Білецького, з чудовими кольоровими малюнками для дівчорі В. Полтавця. Тоді ще й читати не вмів, зате прикипів до малюнків, як до чогось найсвятішого. Досі не відаю, де батько його відкопав. «Кобзар» став для мене книгою із книг — моєю Біблією. Досі цей раритет — у моїй домашній бібліотеці, що віє вічною загадкою, бо так і не наважився перепитати хоч раз тата, коли він ще жив, де взяв його для мене. Не стало тільки суперобкладинки. Відтак у моєму житті постала велетенська спадщина Тараса Григоровича до найновіших видань, та дорожчої за батьків дарунок у мене ніколи не буде. Переконали: мають існувати нерозгадані таємниці, без них життя втрачатиме Господню благодать-свіжість і все зводиться до банальних аксіом...

Вийшов знаменний «Кобзар» якраз до 100-річчя від дня смерті Великого Тараса. Ці спогади переносять у такі далекі, майже позабуті, 60-роки минулого століття. Саме цей «Кобзар» справив незглибиме враження на дитячу психологію, особливо малюнки художника В. Полтавця. Разом із суперобкладинкою вміщено понад десять кольорових репродукцій, на яких — і гайдамаки, і Гамалія, і козак із мертвою дівчиною-коханою з «Причинної», і сліпий кобзар, і дитяче поневолення... Вони якраз вразили дитячу уяву, ще до того, як почав читати, а зго-

дом усвідомлювати геніальність Великого Кобзаря.

Усе видавалося ще й тому загадковим, аж до втаємниченості, що лише в 1954 році моя мама Євдокія Василівна повернулася з Сибіру після восьмирічного заслання. З'ява такої книги в сім'ї «ворога народу» могла погано закінчитися для батьків. Але її від нас, трьох синів, ніхто ніколи не ховав, не зачиняв під сімома замками. Навіть сусідкам і друзям показували. Тим паче, Марійка з Іванком теж походили із сім'ї репресованих. Пригадую, якось спекотного літа таки нагрянула перевірка з райвно на чорній волзі. Все обійшлося порівняно легко: з'ясувалося, що я погано вивчаю братню...російську мову. Куди більше проблем поставало з сусідськими хлопчиками, які змалку охрестили нас «бандерівцями». Відтоді минуло майже шістьдесят років, та коли чую будь-коли з екранів телевізорів, особливо в ці революційні дні мене так само вбиває, як і тоді в дитинстві.

«Кобзар» із кожним днем поставав нерозгаданим, вбавив своїми внутрішніми секретами, аж до того, що у класах 6-8 мені почало маритися козацьке військо з кошовими і гетьманами. Широ ввірив, рано чи пізно в нас саме так і повинно стати, особливо легко і невимушено мріялося в лісі, на безлюдді. Одного разу знайшов тризуб, зроблений із алюмінієвого дроту. Дядько Степан, з яким найчастіше любив ходити по гриби, суворо наказав: негайно викинути і забути про нього назавжди. Та ця цюга зробити не зміг!

Згодом, у середній школі, з'явилося чимало інших книжок: потрібних і не дуже. Деякі отримував від вчителя української літератури Ярослава Нижника, який хоч і не читав у мене уроків, але зацікавився моїм віршуванням і допомагав, як міг,

удосконалювати його. Він давав прочитати дещо на один день і не більш, бо й інші чекають на них. Таким було моє перше знайомство з «Земним тяжінням» Василя Симоненка, «Мальвами» Романа Іваничука... А далі у сільській бібліотеці самотужки відшукав «Собор» Олесея Гончара, «Неопалима купина» Сергія Плачинди, «Через терни до зірок» Івана Цюпи. Ярослав Іванович стиха до мене промовив на перерві: «Але не віддавай їх до бібліотеки...» Тільки перепитав: «А чому?», відповів: «А ти хотів би, аби кадебісти прийшли і спалили всі ці книжки?». Тільки кивнув головою. Проте попереду завше залишався Шевченко. Він вбавив, як ніхто інший. Ще й тому, що її нікому не треба було віддавати, бо книжка — моя власна, точніше нашої сім'ї й родини.

Відтак настала досі нерозгадана велика епоха «Червоної руті», де все так само було не до кінця збагненим, але близьким і милим для душі і серця. Ми з ровесниками вирішили на початку десятих створити вокально-інструментальний ансамбль при Корницькій середній школі. Самі виготовляли, точніше прилаштували для придбаних інструментів звукопідсилення, шукали апаратуру. А коли вперше виступили на концерті, після найзнаменитішої «Червоної руті» Володимира Івасюка чомусь надумав виконати мало кому тоді відому пісню «Чорна рілля ізорана...», яку інколи виконувала мама. Якщо окремі вчителі нарікали на поганий звук наших електрогітар, то на мій акапельний спів ніхто уваги не звернув. Зважаючи, що за вікном минав 1971-й і в Україні розпочалися брежньовські морози після хрущовської відлиги, то можна було чекати розправ і після невинно виконаної пісні січових стрільців.

Закінчення на стор. 9

Заява

учасників конференції Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка до 150-річного ювілею Лесі Українки

Світоглядні ідеали Лесі Українки, її непогамована, ніким непереможена віра в щасливу будучину рідного Народу, безкомпромісність і жертвність у боротьбі з його поневолевачами на основі Ідеї “великого визволення” спонукають і зобов’язують кожного свідомого українського громадянина оберігати та зміцнювати фундаментальні цінності Української Нації.

Виклики й загрози, що постали перед Україною, вимагають:

В умовах військової агресії Росії, активізації внутрішніх антиукраїнських сил, негативного впливу на життєдіяльність суспільства фінансово-політичного олігархату, складної соціально-економічної ситуації необхідно **консолідувати** усі державницькі, національно-патріотичні сили в інтересах безпеки Українського народу, задля збереження і зміцнення найвищого надбання Нації – **Української Державності**.

Зупинити протиправні дії владних та правоохоронних органів, спрямовані на безпідставне покарання (на догоду антиукраїнським силам) багатьох українських громадян, що у відповідальні часи стали на захист суверенітету й незалежності Укра-

їни, чинили мужній спротив російсько-імперським силам, колабораціоністам і зрадникам України, допомагаючи країні вистояти в боротьбі з підступним ворогом.

Здійснювати **політику єдності** всіх патріотичних сил для відсічі зовнішнім і внутрішнім ворогам Української Державності, згуртовуючи суспільство на засадах національних інтересів.

Рішуче застосовувати всі наявні конституційні та законодавчі норми до тих продажних представників органів влади, місцевого самоврядування, які своїми діями і бездіяльністю формують атмосферу українофобії, зрадництва, запопадливості перед носіями “руського міра”. **Необхідно негайно позбавлятися таких ворожих Україні елементів**, що досі перебувають на державній службі, в силових структурах, освітніх і наукових закладах, в інформаційній сфері.

Особливу тривогу викликає **невизначеність керівників держави щодо захисту і розвитку української мови**. Нагадуємо, що Українське Слово завжди було визначальним чинником формування національної свідомості, збереження самоідентичності та життєвості Народу, підґрунтям національної культури, базовим елементом української державності, основою буття Українського народу та його безпеки.

Вимагаємо публічного осудження та звільнення із займаних посад усіх службових осіб органів центральної влади та місцевого самоврядування, а також керівників установ, закладів і організацій, **які ігнорують виконання нині діючого Закону “Про**

забезпечення функціонування української мови як державної”. Нехтування нормами Закону державними службовцями, викладачами вузів, педагогами, працівниками культурних та інформаційних установ є прямою загрозою національній безпеці під час військової російської агресії проти України.

Не зволікаючи завершити розробку і прийняття **національної державної програми розвитку та функціонування української мови на період 2021–2025 років**.

Слід створити **координаційну Раду з гуманітарної політики при президентові України**.

Не допускати скорочення в навчальних програмах годин з української літератури як окремої націєтворчої і державотворчої дисципліни. Вважаємо **хибною та шкідливою політику Міністерства освіти і науки щодо об’єднання в один навчальний предмет української літератури із зарубіжною**.

Зважаючи на низький рівень знань школярів та студентів з української мови і літератури, **вкрай згубним є рішення МОНУ України про вилучення української літератури із тестових завдань ЗНО**, що негативно впливатиме на якість мовної культури, формування національної і державницької свідомості, освіченості української молоді.

Зупинити в країні негативні тенденції у зв’язку з упровадженням реформи децентралізації, коли **відбувається закриття бібліотек на рівні місцевих громад**, збіднюється і без того жалюгідне становище в культурно-освітній сфері передусім сільського населення, **звужуються можливості**

доступу населення до культури, обмежується фінансування на поповнення існуючих бібліотечних фондів українською літературою.

Вимагати **якісних змін в системі педагогічної освіти**, підготовці і перепідготовці, атестації педагогічних кадрів, що часто здійснюється за навчальними планами і програмами, які не відображають інтереси та запити суспільного прогресу, не відповідають принципам розвитку національної освіти України.

Міністерствам, адміністраціям конкретних установ, педагогічних та Вчених рад давати **принципову оцінку фактам прояву антиконституційних та етичних порушень з боку вузівських професорсько-викладацьких та шкільних працівників, ігнорування ними професійних норм у роботі з учнівською і студентською молоддю**, що завдає значної шкоди суспільній єдності та громадянській свідомості, розвитку та зміцненню Української Держави.

Здійснити конкретні заходи щодо **розвитку книгодрукування в Україні**, збільшуючи в рази тиражі національних літературних, наукових, дитячих, публіцистичних творів та переклади світової літератури державною українською мовою.

Забезпечити формування **інформаційно-рекламного простору в Україні** (переводсім у столиці – місті Києві) на україномовній основі і національній традиції, що відповідало б інтересам та піднесенню самоповаги й гідності українців та Української Держави.

Ні – втручанню у закон про мову!

Заява

Ми, представники громадянського суспільства, глибоко обурені законодавчими ініціативами депутатів фракції “Слуга народу”, спрямованими на руйнування механізмів захисту мовних прав українців, і закликаємо українську владу відмовитися від цих ініціатив.

Українська мова є одним із ключових чинників національної безпеки та єдності нашої держави. Закон “Про забезпечення функціонування української мови як державної” став визначною віхою українського державотворення і передбачає цілісну систему підтримки, розвитку й захисту української мови.

Однією з важливих складових цього закону є гарантії надання інформації та послуг українською мовою, що набули чинності в січні цього року. Право кожного на обслуговування українською мовою захищене у тому числі й нормами про штрафи для тих суб’єктів господарювання, які зухвало й неодноразово порушують мовні права споживачів.

При цьому закон не обмежує дублювання інформації чи індивідуальне обслуговування клієнта на його прохання будь-якою мовою.

Попри розгорнуту Кремлем і його п’ятою колоною кампанію з дискредитації закону про мову, перехід сфери послуг на українську відбувається по всій країні і має, як свідчать соціологи, підтримку абсолютної більшості українських громадян.

За цих обставин внесення депутатами фракції “Слуга народу” законопроектів 4638 і 4638-2 є відвертою провокацією, що загрожує національній єдності й правам мільйонів людей.

Обидва ці проекти передбачають нищення цілісної системи захисту мовних прав українців, яка вже діє. По суті, норми

закону про мову пропонується перетворити на декларацію, яку можна безкарно порушувати. Такі дії – неприпустимі, адже ознакою будь-якого дієвого закону є неухильність його виконання і відповідальність за порушення.

Ми закликаємо Верховну Раду України, парламентські комітети, фракції та групи у жодному вигляді не підтримувати ці законопроекти чи їх включення до порядку денного. Ці та інші проєк-

ти, спрямовані проти української мови, мають бути відкликані і зняті з розгляду.

Український парламент не може використовуватися для реалізації антиукраїнських сценаріїв. Не варто випробовувати громадянське суспільство на міцність. Українці не раз засвідчили здатність відстоювати свої права і в разі потреби зроблять це знову. Але вся відповідальність за наслідки неминучих протестів у разі спроб ревізії закону про мову ляже на нинішню владу.

ПІДПИСИ:

Балух Володимир, громадський і політичний діяч, політв’язень Кремля

Василенко Володимир, правознавець-міжнародник, доктор юридичних наук, професор, дипломат, Надзвичайний і Повноважний Посол України, представник України в Раді ООН із прав людини (2006–2010)

Горинь Богдан, політв’язень, державний і громадський політичний діяч

мій ім. Т. Г. Шевченка, головний редактор всеукраїнського просвітницького тижневика “Слово Просвіти”

Гриценко Павло, мовознавець, доктор філологічних наук, професор, директор Інституту української мови НАН України, дійсний член НТШ

Дроздовський Дмитро, літературознавець, перекладач, письменник, головний редактор журналу “Всесвіт”, науковий співробітник Інституту літератури імені Тараса Шевченка

Жулинський Микола, літературознавець, державний і політичний діяч, директор Інституту літератури імені Тараса Шевченка НАН України, голова Товариства “Україна-Світ”, президент Міжнародного громадського об’єднання “Волинське братство”

Заєць Іван, громадський і політичний діяч, народний депутат України I-IV, VI скликань, міністр екології та природних ресурсів України (2000–2001)

Калинець Ігор, письменник, представник “пізньошістдесятиницької” генерації і дисидентсько-самвидавного руху в Україні, політв’язень, почесний доктор Львівського національного університету імені Івана Франка

Кириленко В’ячеслав, політичний і державний діяч, віце-прем’єр-міністр України (2014–2019)

Компаніченко Тарас, культурний діяч, кобзар, бандурист і лірник, очільник гурту “Хорея Козацька”, Народний артист України, лавреат Народної Шевченківської премії

Костенко Юрій, громадський і політичний діяч, народний депутат України I–IV, VI скликань, міністр охорони навколишнього природного середовища України (1992–1998)

Кульчицький Микола, громадський і політичний діяч, політв’язень, фундатор Полтавського обласного об’єднання товариства “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка

Волковецький Степан, державний та громадсько-політичний діяч, дипломат, Надзвичайний і Повноважний Посол України, голова Івано-Франківського обласного об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка

Гайдамака Анатолій, художник-монументаліст, Народний художник України, лавреат Державної премії ім. Шевченка, член-кореспондент Національної академії мистецтв України

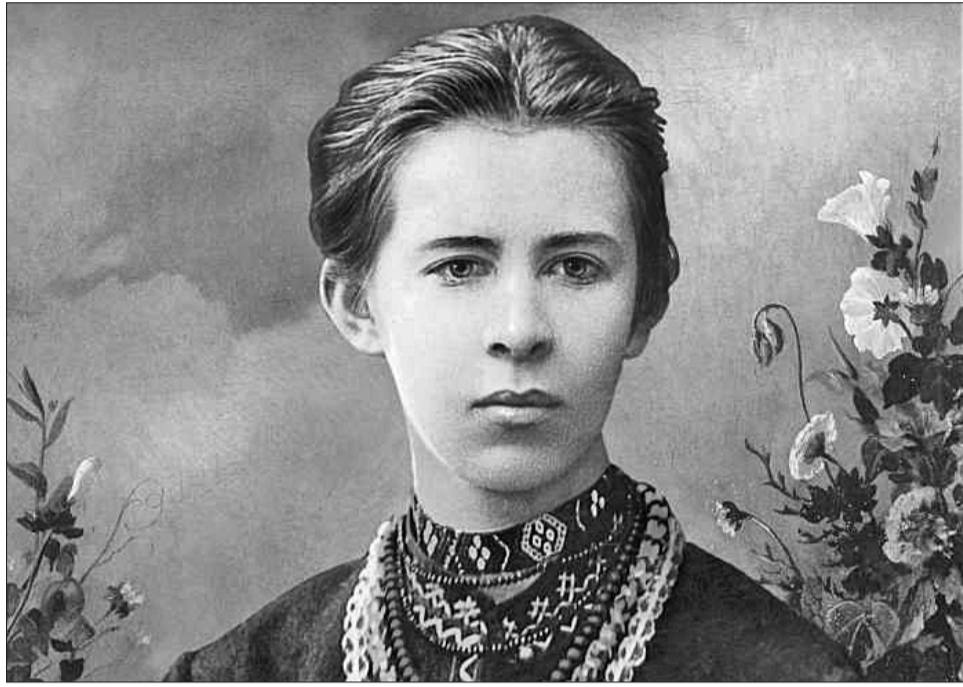
Голота Любов, письменниця, журналістка, лавреатка Національної пре-

Аморальною, асоціальною й аполітичною є практика усунення держави від фінансової підтримки та ліквідація в період Незалежної України журналів і часописів: “Сучасність”, “Дзвін”, “Березіль”, “Вітчизна”, “Дніпро”, “Київ”, “Дивослово”, “Урок української”, “Літературна Україна”, “Кримська світлиця”, “Кур’єр Кривбасу”, “Перевал”, “Літературний Тернопіль” та багатьох інших, що призвело до їх фактичної ліквідації. Адже “друковане періодичне видання, один із засобів масової інформації, що впливає на громадську думку і формує її”.

Пам’ятаймо: **Леся Українка**, перекладаючи на початку ХХ століття твір Френсіса Фіге “Справа ірландської мови”, цитувала відомого ірландського просвітника Томаса Девіса: “*Нація повинна боронити свою мову більше, ніж свою територію — се певніша межа і міцніша границя, ніж фортеця або річка. Втрати ти рідну мову і перейняти чужу — се найгірший знак підданства, се кайдани на душу. Втрати ти національну мову — се смерть, се значить, що ярмо вже в’їлося глибоко*”.

Борімося, перемагаймо й возвеличуймо рідну Українську мову!

Лазарук Мирослав, письменник, головний редактор “Буковинського журналу”, директор Чернівецького обласного меморіального музею Володимира Івасюка

Ломачук Дмитро, кінорежисер, Заслужений працівник культури України, лауреат премії ім. Івана Огієнка, Міжнародної кінопремії “Логос-Sinema” та Народної Шевченківської премії

Максимчук Святослав, актор театру ім. М. Заньковецької, педагог, Народний артист України

Мовчан Павло, поет, перекладач, громадський діяч і політик, голова ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка

Мужук Леонід, кінорежисер, кінорежисер, лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка, Народний артист України

Овсінко Василь, громадський діяч, розповсюджувач самвидаву, член Української Гельсінської Групи, політв’язень, публіцист, історик дисидентського руху, співробітник Харківської правозахисної групи

Павличко Дмитро, поет, перекладач, літературний критик, політичний діяч, Надзвичайний і Повноважний Посол України, Герой України

Пітко Ярослав, громадський діяч, голова Львівського обласного об’єднання товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Рябий Василь, письменник, просвітник, лауреат Народної Шевченківської премії

Савлук Михайло, доктор економічних наук, професор

Сидоржевський Михайло, громадський діяч, публіцист, редактор, поет, голова Національної спілки письменників України

Слабошпицький Михайло, письменник, публіцист, лауреат Шевченківської премії, співголова координаційної ради Міжнародного конкурсу знавців української мови імені Петра Яцика

Соченко Марина, художниця, заслужений діяч мистецтв України, волонтер, лауреат Народної Шевченківської премії

Стеценко Кирило, культуролог, композитор, скрипаль, педагог і громадський діяч, Народний артист України, голова Київського міського об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Т. Шевченка

Тимошик Микола, доктор філологічних наук, професор, дослідник творчості Івана Огієнка, член Центрального правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Т. Шевченка

Філіпчук Георгій, громадський і політичний діяч, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член Національної академії педагогічних наук України, заступник голови Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, голова Конгресу української інтелігенції

Франчук Валерій, народний художник України, лауреат Шевченківської премії, член Головної Ради Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка

Чорногуз Олег, письменник, романіст-сатирик, заслужений діяч мистецтв України

Шевченко Євген, громадський та культурний діяч, мистецтвознавець, Заслужений діяч мистецтв України, голова Національної спілки майстрів народного мистецтва України, голова Координаційної Ради Національних творчих спілок України

Щербак Юрій, письменник, доктор медичних наук, дипломат, Надзвичайний і Повноважний Посол України, голова Комітету з Національної премії імені Тараса Шевченка (2016-2019)

Юхновський Ігор, громадський, державний та політичний діяч, академік Національної академії наук України, член Ініціативної групи “1 грудня”

Яковчук Олександр, композитор, Заслужений діяч мистецтв України, лауреат державних та міжнародних премій, член Національної спілки композиторів України та Ліги композиторів Канади, член канадського Музичного центру, доцент кафедри композиції Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського

Яцків Ярослав, громадський діяч, академік Національної академії наук України, член Президії НАН України, член Ініціативної групи “1 грудня”

Непереможність, що на долю випала

Георгій ФІЛІПЧУК

До 150-річного ювілею від дня народження Лесі Українки Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка провело загальнонаціональну конференцію за участю просвітанських організацій, учених, педагогів, митців, студентів, громадських діячів. Великий обшир питань і проблем минулого та сучасного обговорювався учасниками цього заходу. Відзначення ювілею на загальнодержавному і національному рівнях, презентація “повного” і нецензурованого академічного видання 14-томника життєтворчості великої Українки засвідчує про зростаючий інтерес суспільства до цієї знакової для української Нації постаті. Безумовно, що в кожного є власне прочитання талановитого, незбагненного і вічно актуального доробку однієї з найяскравіших національних величин усіх часів, яка продовжує говорити з українцями про високе і звитяжне, благородне і вільне, наболіле і непокірне.

Але всі ми, окреслюючи її значущість для українства, маємо дійти до єдиного знаменника — Слово є найвищою цінністю у нинішні часи, коли Україна продовжує вести боротьбу проти російського агресора, утверджуючи українську ідентичність і свободу. “Слово, моя ти єдина зброе, / Може, в руках невідомих братів / Станеш ти кращим мечем для катів” — звертання-заклик не лише до сучасників, але й нащадків, в якому горить вогонь поклоніння ідеалу визволення української Нації. Цей високий Дух Поетки (як “племіння непокірний”) палив серце Борця і Воїна, готової на все, “аби лиш упала ся ірремная стіна”, народжував мрію і спрагу за великими часами, коли хвилина вартісна за роки, творив те “непереможне безумство” сплеску життя і любові до волі, що приносить Народу жадану перемогу над злом і темрявою. На порозі ХХ-го століття вона, як ніхто інший, усвідомлювала, кохаючи почуттями думку, що для України існує лише один шлях виходу з “египетського полону” — “або загинеть, або перемога, сі дві дороги перед нами стануть”.

Леся Українка стала в “передній ряд” з тими, хто був фундатором національної ідеології для українства, хто замість жалю і співчуття до поневоленних закладали в душу знекоріненого народу ненависть до поневолювачів-зайд, продовжуючи випромінювати відвагу світогляду і чину Мазепи, Шевченка. Вона ідеалізувала українську молодь, порівнюючи її з індійською вдовою, “що йде вмирати на кострищі мужа” (“Епілог”), не без надії сподіваючись і вірячи в місію жертвності й одержимості непогамованого гону “молодої України” до Свободи. На відміну від багатьох своїх сучасників вона не була соціалісткою, бо в соціалістичному “раю” вбачала “нудну казарму, самовдоволення та міщанство”, де знівельованим був свій народ, своя держава, національна культура і мова, де з дитинства привчали молитися чужим богам. Велика місіонерка українського духу не примкнула і до народівців-угодовців, а зберігала ту високу шляхетність радикального громадянського і національного світопочування, без якого немислимою була б Незалежність України. Будучи яскравим візіонером загальнолюдськості, блискучим знавцем багатьох національних культур, іноземних мов і традицій “інших”, для неї неприйнятною, чужою і ворожою була ідеологема *інтернаціоналізму* на рівні теорії і політичної практики.

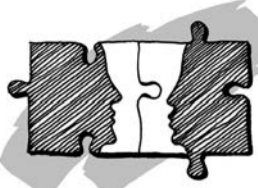
Лесині переклади (Святе Письмо, Гомер, Данте, Шекспір, Байрон, Гейне, Гюго, Міцкевич, Фіге, Метерлінк та ін.) були не просто формальним літературним спілкуванням української культури з іноземними, а, передусім, відображали націєтворчі устремління Лесі Українки, утверджували значимість ідеї культурних зв’язків між українцями й іноземцями, що транслюються не через Петербург і Москву, а на-

прямую, як зазначав М. Драгоманов. Водночас вона беззастанно підкреслювала повноцінність української мови, творячи ґрунт для її збагачення і вдосконалення. Її європейськість, інтелектуальність, україноцентричність слугували надійним спротивом малоросійству, руйнували насаджувану імперську модель “триєдиної російської нації”.

У своїй перекладацькій діяльності духовна просвітниця відшукує героїку, відвагу, благородство, все те величне, що підносить людську гідність для визволення від “бридких мозолів” невільників, а тому захоплюється Прометеєм і Самсоном, Річардом і Кассандрою, Жанною д’Арк і Марією Стюарт. Знання культур та іноземних мов уможливило їй дотичність до сокровених символів мудрості і краси багатьох народів. Третього вересня 1891 року вона пише своєму дядьку М. Драгоманову: “Перекладала з французької Біблію, бо іншої не могла дістати. З баладами зроблю по Вашій раді. Хотіла б я одну річ видати, се, власне, узори татарські, що я в Криму збрала, єсть їх чимало і дуже хороші, ше й надто подібні до українських”.

Філософія її перекладів сягала найчутливіших життєвих струн українства, його болей, трагедій, прагнень нових шляхів і мрій, знаходячи аналогії й паралелі в історичних долях далеких і близьких народів. Вона радіє, що частина української інтелігенції “береться до французької, німецької, англійської та італійської мови, аби могли читати чужу літературу”, але не терпимою є до тих, хто сумнівається в “потребі учитись чужій мові при такій чудовій літературі, як російська”. “Мені сором, — звертаючись до М. Драгоманова, — що ми такі невільні, що носимо кайдани і спимо під ними спокійно... Біда, що більшість нашої української громади сидить на самій нужденній російській пресі, а через те не бачить як слід світу — ні того, що в вікні, ні того, що поза вікном... Може, ті гостріші радикальські ідеї трохи розбудять нашу оспалу та прибуту громаду та допоможуть виплисти на чистішу воду. “Народ” відвертає від себе наших людей тим, що мало змагався з “кацапами”, а дуже багато з народівцями (а симпатії українців були такі найбільше на народівській стороні). Скажу Вам, що ми відкинули назву “українофіли”, а звемось просто українці, бо ми такими єсьмо, окрім всякого “фільства”.

Леся Українка нагадує нам її улюблену пророчицю Кассандру, “що чинити мусить те, що їй на долю випало”. Її ображене людською неволею серце палко бажало волі для рідної мови, традиції, національного світопочування, політичного і духовного розвою. Але для здійснення запевнених мрій потрібна праця і боротьба — безкорислива, безупинна і безугавна, щоби втримати, зберегти і примножити безцінний національний спадок, дарований нам предками. В його ціннісній ієрархії на передньому ряду завжди знаходилася Мова, поза якою народи стають “мертвими”. Саме тому з такою увагою філософічна Поетка сприймала ірландську мовну трагедію “обангличання”, переносючи її на ґрунт українського світу. Сказане Ф.Фегі, що “вплив мови на національне життя і характер далеко сягає. Сама мова є цвіт національного духовного існування. Мова росте вкупі з нацією, дає голос усім народним радощам і злидням, боротьбі, перемогам і поразкам, духовним і матеріальним змаганням”, Леся Українка асоціює з своєю упокореною Батьківщиною. Сьогодні ці почуття й сприйняття світу національної Будительки Духу передаються нам — суцям і незбайдужим українцям. Мусимо бути свідомими того, що втрата рідномовного простору є початком розкладу народу, його свободи, державності, самості та цікавості для “себе” і для “інших”. Тож борімося за цей найвищий, подарований Богом, скарб української Нації — **Рідну (Державну!) Українську Мову**.

● ІСТОРІЯ ВЕЛИКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПЕРЕМОГИ

— *Пане Романе, 2020 рік змінив багато звичних речей у нашому житті. Що для Вас особисто стало найбільшим потрясінням?*

— Найбільше переживаю, що останнім часом в Україні утверджується домінування соціального над національним, права людини над правами нації. Соціальні проблеми витискують українську культуру на маргінес. Якщо у 1990-х — 2000-х ми раділи і прямо п'яніли від щастя пізнання української культури, океанічні глибини якої несподівано відкрилися перед нами, то тепер сили, які намагаються зробити Україну неукраїнською, витиснули на периферію народні пісні, в тому числі козацькі, гайдамацькі, упівські, витиснули загалом українську героїку доби Хмельниччини, Гайдамаччини, доби УНР, доби Української повстанської армії, витиснули на узбіччя національних діячів, голос яких ми майже не чуємо.

Квінтесенцією гноблення національного, на мій погляд, є передача на Суспільному каналі радіо з виключною назвою “Права людини понад усе”. Це в час, коли Україна кривавиться в боротьбі проти імперської Росії, коли український народ ще не відвоював своєї національної держави. Забули ми гасло Петлюри: “Держава понад партії. Нація понад класи!” Зараз усе навпаки: інтереси партії, партій та інтереси егоїстичних осібняків, які часом і копійки не покладали в національний бюджет, ставлять понад усе. Я говорю не тільки про партію т. зв. слуг народу, яка прагне собою замінити державу, водночас працюючи на її ослаблення, а й про ті партії, які перебувають в опозиції.

Дуже непокоїть мене бажання приватизувати українську землю і стратегічні об'єкти, боюся, щоб не опинилися ми “на рідній, не своїй землі”. А в 2020 році наші противники у цьому питанні суттєво просунулися вперед.

Ми народилися українцями, і наше завдання в цьому світі просте: померти українцями, залишити після себе українське потомство. Для нас сакральною ідеєю є ідея збереження роду. Саме так ми оцінюємо навколишній світ з його політичними та економічними проблемами. Ми керуємося принципом наших попередників: “Усе те добре, що добре для блага, сили і розвитку моєї нації, усе те зле, що що силу й розвиток послаблює”. Тож маємо плекати волю до державного життя, волю до Батьківщини. Творити національну еліту, яка прагне влади. Формувати силу, щоб реалізувати волю до влади.

Попри загальний національний занепад та відсутність підтримки з боку держави, для якої ми й живемо і творимо, наш Історичний клуб “Холодний Яр” зі свого шляху не уступає.

— *Справді, попри те, що 2020 р. виявився непростим, для Вас особисто він був надзвичайно плідним: вийшло 5 нових книг і 3 було перевидано. Зокрема, побачили світ такі видання, як “Житомирщина в боротьбі”, “Жінки у Визвольній війні”, “Донбас: радість і біль”, третій том енциклопедії “Подєбрядський полк” Армії УНР”, книга “Полковник Болбочан: спогади, свідчення, документи”. Розкажіть детальніше про ці книжки. Чим кожна з них унікальна?*

— У січні 2020 р. в Києві в Музеї Революції Гідності разом зі співавторами Віктором Моренцем та

Плекати волю до Батьківщини

Сотні імен борців за волю України повернулися із забуття і були введені до наукового обігу завдяки зусиллям дослідника визвольних змагань українського народу, президента Історичного клубу “Холодний Яр” Романа Ковалю. На початку року за щоденну кропітку працю із утвердження української України та вшанування пам'яті борців за її незалежність Роман Коваль став лауреатом відзнаки “Обличчя року”. А сьогодні він у гостях у тижневика “Слово Просвіти” — спілкуємося про минулорічні здобутки і плани на найближче майбутнє.

Юрієм Юзичем я презентував т. з. енциклопедії ““Подєбрядський полк” Армії УНР”, який вийшов у Видавництві Марка Мельника. У трьох томах цього видання — 1000 фотографій і біографій здебільшого невідомих вояків Армії УНР, УСС, УГА, вільних козаків, повстанців та отаманів! Це вагома робота! Всі співавтори пишуться нею!

У березні коштом добродія Володимира Габенця з Брусилова побачила світ книжка “Житомирщина в боротьбі”. Щира подяка також Владиславові Карпенку, Юрієві Юзичу, Маркові Мельнику, Костеві Завальнюку і Тарасові Беднарчику, які допомогли мені звершити цей книжковий монумент на пам'ять про житомирців, борців за волю України.

Хотіли цю книгу та “Подєбрядський полк...” широко презентувати, але всі п'ять запланованих березневих презентацій у Галичині через пандемію ковіду-19 було скасовано. А наступних навіть не планували.

У квітні “Наш формат” перевидав “Історію України-Русі” Миколи Аркаса, де я виступив упорядником та автором передмови.

30 липня у Видавництві Марка Мельника побачили світ дві мої книги: “Донбас: радість і біль” та “Жінки у Визвольній боротьбі. Історія, біографія, спогади. 1917 — 1930”. І знову щира подяка співупорядникам — Юрієві Юзичу та Владиславові Карпенку! Сердечна вдячність Союзові українок Америки, коштом якого вийшла ця унікальна книга!

У жовтні разом з Юрієм Юзичем випустили пречудове видання — “Полковник Болбочан. Спогади, свідчення, документи”. А наприкінці 2020-го Марко Мельник ще перевидав дві мої книги: “Батькам скажеш, що був чесний” і “Жінки у Визвольній боротьбі. Історія, біографія, спогади. 1917 — 1930”. А ще я видав 12 чисел газети “Незборима нація”.

— *А крім книг і газет, що ще зробив Історичний клуб “Холодний Яр” 2020 року?*

— На початку жовтня Історичний клуб “Холодний Яр” встановив у Києві прегарний пам'ятник полковникові Петру Болбочану (скульптори Михайло Горловий та Олександр Фурман). У цій справі Історичний клуб, який усі-

ляко популяризував ім'я видатного полководця ще з 1990-х років, об'єднав навколо себе ВО “Свобода”, Національний корпус, “Правий сектор” та Музбат.

5 листопада Історичний клуб “Холодний Яр” подарував погруддя полковника Болбочана 3-й бригаді оперативного призначення Національної гвардії, яку на Покрову названо ім'ям славетного Петра Болбочана. І взяв участь в урочистому відкритті погруддя в розташуванні частини в м. Харкові.

6 грудня, у День Збройних сил України указом президента України 12-й Окремії бригаді армійської авіації надано ім'я кубанця, генерала-хорунжого Армії УНР Віктора Павленка. Звичайно, і тут не обійшлося без Історичного клубу “Холодний Яр”, який популяризував це славне ім'я ще з 2004 року, коли вийшла книжка “Нариси з історії Кубані”.

Радію і за нашого товариша — члена Історичного клубу “Холодний Яр” скульптора Ігоря Семака з Калуша, який створив надзвичайно вдале погруддя отамана Степового дивізії Костя Блакитного для Медведівського краєзнавчого музею.

Багато добрих справ цього року зробили й інші козаки та козацькі Історичного клубу “Холодний Яр”, серед них і легендарний командир ОДЧ “Карпатська Січ” Олег Куцин, і хранитель Холодного Яру Богдан Легоняк, і художник Дмитро Бур'ян, який створив десятки вояцьких образів — повстанських отаманів та вояків нішньої російської-української війни, а ще у співпраці з Валерієм Мартишком спорудив прекрасний пам'ятник Миколі Міхновському у Згурівці, відкритий 20 листопада 2020 року. Цей неповний звіт засвідчує, як малими силами можна робити великі справи, та ще й у такі складні часи!

Низький уклін воякам ООС, під омофором яких ми й здійснювали цю працю на надійно захищеній українській культурній ниві, зокрема членам Історичного клубу “Холодний Яр”, які боронять Україну на Донбасі, Андрієві “Чорному” і Павлові “Серпню”, нашому другові Сандро Каргелішвілі, грузинському добровольцеві, який у лавах 93-ї ОМБр “Холодний Яр” влучно і щиро реалізує свою любов до Грузії і України! Сердечні вітання богам ві-

йни — українським артилеристам, перед якими ми з Тарасом Силенком та Ігорем Гавришишиним на День прапора і День Незалежності презентували книжки про боротьбу предків зі зловорожою Росією за волю України. Щира подяка за визвольні пісні, які душу і тіло рвуть до бою, козакам нашого Історичного клубу — Тарасові Компаніченку, Сергієві Василюку, Василеві Лютому, Володимирові Самайді й Тарасові Силенку!

А Володимирові Барцьосу передаю вітання від повстанського отамана і генерала-хорунжого УПА Івана Трейка, для ушанування якого п. Володимир зробив чи не найбільше! А Євгенові Букету шлю вітання від славних гайдамаків Семена Неживого — про їхнього отамана Євген написав важливу книжку.

У рік 30-ліття Української держави мусимо зробити ще більше.

— *Минулого року Історичний клуб “Холодний Яр” презентував інтернет-книгарню <https://otamania.in.ua/> Чи виправдалися Ваші сподівання від цього проєкту?*

— У цьому мені дуже допоміг Марко Мельник. У час епідемії ковіду-19, коли письменники позбавлені презентацій, роль інтернет-книгарні зростає, через неї поширюємо наші книжки. Нині у продажі є 15 наших книжок, інші вже розійшлися між люди. Зайдіть, подивіться: <http://otamania.in.ua>

— *2021 рік складний для видавців друкованої періодики. Чи відчуває газета “Незборима нація”, яку Ви редагуєте, наслідки некомпетентності нинішньої влади?*

— Наша газета це відчувала і відчуває постійно — за всіх президентів, адже влада нас ніколи не підтримувала, хоч “Незборима нація” 30 років працює на скріплення духовних підвалин Української держави. Але читач “Слова Просвіти”, підтримавши спочатку свою газету, може підтримати і нас, передплативши видання. Наш передплатний індекс — 33545. Ціна мінімальна.

— *Торік через пандемію довелося скасувати традиційні квітневі вшанування Героїв Холодного Яру, які мали стати ювілейними. Чи плануєте вшанування навесні нинішнього року?*

— Складне питання, адже карантин оголошено до 30 квітня... Наразі готуємося провести вшанування 1-4 травня. Їх програму оприлюднимо незабаром на ресурсах Історичного клубу “Холодний Яр” та наших партнерів. Сподіваюся, й на шпальтах “Слова Просвіти”.

— *Над якою книжкою працюєте нині?*

— Разом з Юрієм Юзичем завершуємо роботу над книгою “Микола Міхновський”. У ній — 56 спогадів про Миколу Міхновського, з них 9 уперше вводяться у науковий обіг, а ще 8 спогадів уперше публікуються в Самостійній Україні. Та й абсолютна більшість інших споминів досі маловідомі навіть історикам. Ось прізвища деяких авторів, які збагатили наші знання про Миколу Міхновського: Сергій Шемет, Степан Сірополко, Іван Липа, Володимир Дорошенко, Олександр Коваленко, Василь Вовк, Юрій Коллард, Віктор Андрієвський, Сергій Шелухін, Катерина Антонович, Петро Станіславський, Лев Ганкевич, Вартоломій Євтимович, Марія Лівницька, Микола Угрин-Безгрішний, Володимир Доленко,

Степан Гайдучок, Михайло Єремів, Вартоломій Євтимович, Нестор Король, Павло Скоропадський, Олександр Шаповал, Микола Галаган, Михайло Грушевський, Галина Журба, Тимотей Старух, Юрко Тютюнник, Петро Ковалів, Роман Млиновецький, Анатоль Гак, Ганна Совачева, Сава Криlach, Дмитро Донцов, Степан Самійленко, Михайло Садиленко, Іван Марченко, Іван Павелко, Ананій Волинєць, Любов Дражевська...

А ще публікуємо 26 текстів самого Миколи Міхновського. З них 12 уперше, зокрема, йдеться про твори 1890-х рр., — ще до написання Міхновським “Самостійної України”. Окрім цього, ми встановили авторство Міхновського 5 текстів, які раніше не пов'язувалися з ним. Публікуємо також і два інтерв'ю Міхновського — за 1912-й і 1918 роки. Тобто творча спадщина Міхновського, яка досі вимірювалася приблизно у 45 текстів, збільшена на 17 текстів (десь на третину). Ось назви деяких з них: “Літературні замітки”, “Мемуари Лівобічного”, “Свідчення існування нашої нації”, “Відозва УНП з приводу російсько-японської війни”, “Лист до Посла з Полтавщини д-ія [Юхима] Сайка”, “Смерть Марка Кропивницького”, “Пам'ятник Марку Кропивницькому (лист до редакції)”, “Про “Ліса Микиту” Івана Франка”...

А ще оприлюднюємо 115 газетних згадок про Міхновського. Фактично всі вони вперше вводяться у науковий обіг. Це згадки про політичні процеси, про захист селянства від російського свавілля, про переслідування самого Міхновського та його брата-священника, про боротьбу за введення української мови в судочинство, про вшанування пам'яті українських діячів у Харкові тощо. Ось назви деяких з них: “Чествованіє пам'яті Котляревського”, “Телеграма Миколи Міхновського й української інтелігенції м. Харкова до глави уряду графа Сергія Вітте з вимогою негайного скасування Емського указу”, “Українська мова в державних інституціях”, “Справа свящ. Міхновського”, “Шевченківський вечір у Харкові”, “Смерть і похорон М. Л. Кропивницького: У Харкові”, “Пам'яті Г. Ф. Квитка-Основьяненка”, “Вшанування Т. Г. Шевченка харківською думою”, “Про збудування пам'ятника М. Лисенкові у Харкові”, “Пам'ятник М. Л. Кропивницькому. (Заявленіє гл.[асного] Н. И. Михновського)”, “Вистава артистів трупи Садовського на користь першого українського полку і т-ва імені Полуботка”, “Перша театральна вистава т-ва Полуботка”...

— *Ваші побажання читачам “Слова Просвіти”, просвітлянам...*

— Допомогти “Слову Просвіти” у тривожний час, коли закриваються українські газети. Мати за почесний громадський обов'язок допомогти “Слову Просвіти” та “Незборимій нації” передплатою та пропагандою серед друзів та рідних цих видань, так потрібних Україні. Раджу читати книжки Історичного клубу “Холодний Яр” — про найкращих представників нашого народу та їхню боротьбу за волю України. А ще бажано відновлення боротьби за національну державу українського народу та віри в перемогу.

Козакам і козацкам слава!

Спілкувався **Євген БУКЕТ**
Фото автора

Юлія Яворська-Лискун, голова Кам'янець-Подільської міської організації ВГО “Український клуб”, журналістка, перекладачка, поетеса, співзасновниця премії ім. Лесі Українки

Таке коло тепер існує на Поділлі. До нього увійшли письменники та журналісти, краєзнавці та майстри народної творчості, артисти, художники та громадські діячі. Це ті, котрі стали Лавреатами першої Краєвої премії імені Лесі Українки, приуроченої 150 роковинам від дня народження великої письменниці.

Усі вони зібралися 26 лютого у конференц-залі Хмельницької міської ради, де панувала атмосфера особливої урочистості. До нагородження було представлено п'ятнадцять подолан, чіми здобутками пишеться наша область, тих, котрі піднімають дух нації, волю нації, здоров'я нації. Звертаючись до присутніх, керуюча справами міської Ради Юлія Сабій відзначила, що ці люди несуть у своїх серцях дух Лесі, розкривають велич Лесиної душі новому підрастаючому поколінню, виховуючи дух патріотизму.

Кожен із представлених до нагороди мав нагоду виказати слова подяки та зворушення. Адаже багато хто вперше отримав таку премію за багато років своєї творчої діяльності.

Співзасновником премії став

Лесине духовне коло

меценат, поет і журналіст, голова “Українського клубу” м. Нетішина Микола Радиця, який і очолив журі. До нього приєдналися і голова Хмельницької обласної організації ВГО “Український клуб”, поет Володимир Олійник, голова Кам'янець-Подільської міської організації “Український клуб”, журналістка, перекладачка, поетеса Юлія Лискун. Саме організатори “Українського клубу”, біля витоків якого понад сто років тому стояла й сама Леся Українка, створили зворушливе свято для творчої інтелігенції. Ще одним меценатом свята став і депутат Хмельницької обласної ради Сергій Івашук.

Серед лавреатів премії — літературознавець, прозаїк, поет Віталій Матеуш; “Золота голка

України”, видатна майстриня-художниця Ніна Гончарук; письменниця Ніна Качаровська; художник і поет Микола Пангасюк; прозаїк, есеїст і публіцист Володимир Терновий; поетеса, громадська діячка Ольга Лихогляд; поет-пісняр Анатолій Пасічник; поет-пісняр Микола Дорожко та багато інших.

Це про наш край колись сказала Леся: “Красо України, Подоля!” Його окраса — талановиті люди, а відтепер це велике духовне Лесине коло, яке ширитиметься з року в рік. Бо, як сказав поет Володимир Олійник:

*Із нами світлий Лесин дух,
Могуть Тарасова із нами.
За нами вже прозрілі йдуть,
Неоскверненими шляхами.*

Леся Українка та Хмельниччина

Віталій МІХАЛЕВСЬКИЙ, голова Хмельницького ОО “Промісвіта” імені Тараса Шевченка

У дні святкування ювілею Лесі Українки просвітяни Хмельниччини здійснили творчу поїзду до Славути. У музеї міста та бібліотеці познайомилися з історією міста та періодом перебування геніальної поетеси в цих краях.

У місті Славути наприкінці XIX — на початку XX ст. на берегах річки Горинь був розташований кумисолікувальний заклад. З метою покращення здоров'я,

зображена Леся Українка. У 2018 році на місці кумисолікувальні було відкрито пам'ятний знак Лесі Українці та Клименту Квітці (перший і єдиний в Україні, де вони разом), а фото стало ще одним приводом для нових досліджень життя Лесі.

Також просвітяни у Славути віддали шану ще одному генію України — Тарасу Шевченку, якому у 2019 році до 28-річчя Незалежності України відкрили пам'ятник (автор Богдан Мазур). Тут Тарас зображений 28-річним художником, випускником Академії мистецтв.

за даними дослідників, Леся Українка проходила тут лікування у 1904 році.

Зі спогадів колишнього вчителя Славуцької школи №1 дізнаємось: “...У Славути, до кумисолікарні, приїжджала пили кумис від сухоти якась одна гарна жінка-панночка. Люди казали, що ця вродлива та худорлява панночка є великою українською поетесою, вченою і надто мудрою людиною...”. Залишилися й інші перекази, а в 2002 році з Австралії привезли світліну, на якій, найімовірніше,

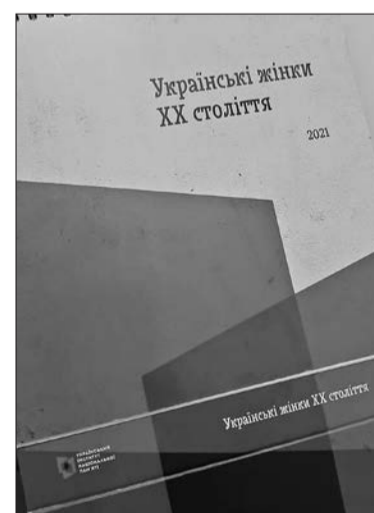
Надихають і мотивують: настільний календар про видатних українських жінок XX століття

“Українські жінки XX століття” — це зручний настільний календар на 2021 рік, який розповідає історії українських жінок, котрі у різний спосіб вплинули на становлення та розвиток української державності або здійснили вагомий внесок у розвиток української науки, культури, освіти чи інші визначні досягнення наприкінці XIX — у XX ст. Полтавський офіс Північно-східного відділу Українського інституту національної пам'яті (УІНП) презентував календар для громадськості Полтави та поширив його серед навчальних, медійних, бібліотечних, комунальних та громадських інституцій краю.

“Кожен місяць у календарі присвячений одній українській діячці за принципом хронологічного відбору за круглими та напівкруглими датами року народження”, — повідомив на презентації регіональний представник Українського інституту національної пам'яті в Полтавській області Олег Пустовгар. “Презентацію влаштуємо у межах просвітницького заходу до 165-ї річниці від дня народження Софії Русової, оскільки саме їй присвячено лютому сторінку календаря “Українські жінки XX століття”, — сказав він.

Серед героїнь календаря “Українські жінки XX століття” — політичниця Олена Левчанівська, освітянка Христина Алчевська, військовичка Софія Галечко, громадські діячки та письменниці — Дніпрова Чайка, Олена Теліга, Марія Бачинська-Донцова та інші.

“Героїні календаря в різний спосіб стали на захист української державності під час Перших (1917-1921 роки) та Других визвольних змагань (кін. 1930-х - 1950-ті роки). До календаря увійшли 12 ювілярів, які є особливими для історії України. Ці жінки різні за походженням, віком, освітою, професією. Об'єднує їх те, що вони не залишилися осторонь

суспільних та політичних процесів і подій, які відбувалися на українських землях протягом XX століття. Вони з яскравою громадянською проукраїнською позицією, переважно активістки жіночого руху, правозахисниці та політичні діячки. Це представниці різних поколінь українок, які щоденно виборювали право відбуватися і ставали взірцем для інших”, — прокоментувала авторка проекту та співробітниця УІНП Наталя Слобожаніна.

Північно-східний міжрегіональний відділ УІНП (за матеріалами офіційного сайту)

Зухвальство відзначили

Дмитро ПИЛИПЧУК, член НСПУ, заслужений працівник культури України, відмінник освіти України

10 років тому, 21 лютого 2011 р., під час круглого столу, присвяченого Дню рідної мови, де головував президент НАН України Борис Патон, я мав зухвальство закинути українським академічним лексикографам, що 11-томний тлумачний “Словник української мови” вмістив заледве сьому частину лексики української мови і що оптимальний обсяг реєстру українського тлумачника мав би сягнути щонайменше мільйона слів. Щоб довести, що це не безпідставна претензія, я двічі видав своїм коштом монографію “Болять мені загублені слова...” (2012, 608 с.; 2013, 856 с.). У ній я подав 8 тисяч мовних ілюстрацій до 5,5 тисяч слів різною мірою загублених слів, продемонструвавши, яка велика, багата й прекрасна наша рідна мова.

Минулого року, за два місяці до смерті Бориса Патона, я опублікував ще одну книжку, яка засвідчує велич нашої мови та її неосожне і досі не зібране воедино багатство, — бібліографію “Словники української мови: 1596–2018” (2020, 1072 с.). Якщо раніше (1999) найбільша бібліографія, видана у Львові, говорила про 1386 паперових публікацій словників української мови, то в моєму реєстрі їх тепер майже всемеро більше. Мій “Словник словників”, як його охрестили у Фейсбучі, показує, що лише за 27

років (!) вільної України (1992–2018) нашими словниками створено майже сім тисяч видань словників рідної мови.

Сьогодні Україна видає словники вже не 14-ма мовами, як колись УРСР, а 55-ма. Яка ще з національних мов Європи до бібліотеки своїх словників щороку додає по три сотні назв лексиконів, як додає їх наша українська мова, майже позбавлена державної підтримки?!

Можливо, оте моє зухвальство в демонстрації невмирущої потуги української мови (з якої тільки 115 років як знято тотальну заборону!) помітило і Всеукраїнське товариство “Просвіта”, присудивши мені *Всеукраїнську премію імені Бориса Грінченка* за 2020 рік?

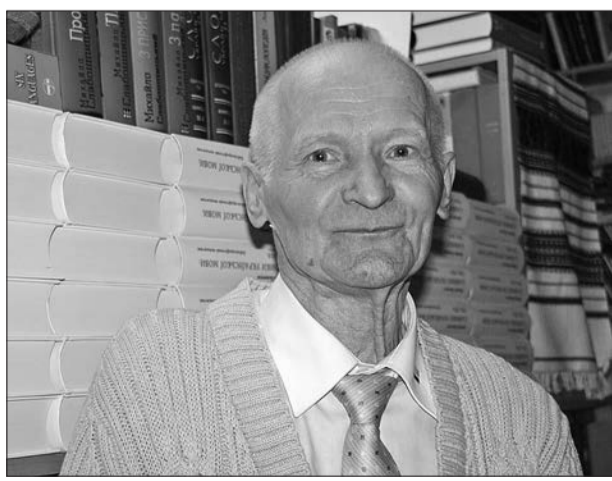
Відкрити для себе і для суспільства, якою багатою й великою є твоя рідна мова, приємно кожному, і я тут — не виняток. І коли ми вже маємо тепер свій оновлений реєстр лексиконів з усіх галузей знань, то я звернув би увагу, що його можна використовувати не лише для оцінки досягнень української лексикографії, а й як інструмент для перспектив-

ного планування на найближчі десятиліття.

Бажаю українським словникам нових і нових зухвальств! А державі — не стояти збоку.

Попри існування Закону України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”, правова диспозиція української мови в державі ще далека від ідеальної. Багато надій ми покладаємо на такі державні структури, як Уповноважений із захисту державної мови, Національна комісія зі стандартів державної мови, Атестаційна колегія Міністерства освіти і науки України, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Але масштаби й складність завдань, що лягають на ці та деякі інші органи влади, дають нам зрозуміти, що без постійного долучення до реалізації конституційного статусу української мови і громадських організацій, і експертних середовищ, і всього суспільства державному апаратові розв'язувати ці завдання буде значно важче.

Таким чином, кожен із нас має шанси на *свої* зухвальства, на те, щоб підставити *своє* плече і й підперти добру справу словом і ділом, коштом і особистим часом задля повного забезпечення функціонування нашої рідної мови як державної (як мовив колись Василь Блакитний, “Ми тільки перші з хоробрих — мільйони підпирають нас”). Пам'ятаймо, що слово *зухвальство* походить не лише від *хвала*, *хвалитися*, а й від *зух* — хоробра, рішуча й послідовна в своїй цілеспрямованості людина.

Оповідки зі школи антикомуністичного виховання

Олеся КОВАЛЬЧУК,
заслужений учитель України,
лауреат премії ім. Б. Грінченка,
Волинська область, с. Жидичин

Продовження.
Поч. у ч. 6 за 2021 р.

Як оборона – діти

1947 рік. Морозний листопад. До півночі блимає світло в гасовій лампі під стелею. Дві молоді вдвоє допрядають свої куделі. Оля, колишня "прима" просвітянського театру, а також церковного хору, і Ганна – незмінна суфлерка у виставах та непомилний читець із "Кобзаря". Пряжі треба багато, за війну робочий одяг геть зносився у всіх, а надто потребує обнови гінкий ростом підліток Борис. Він тепер – єдиний на дві сім'ї і орач, і сіяч, і косар. Тітонька Ганна вже покроїла грубе полотно, пофарбоване бузиною, на нові штани. Холоші робить вузькими, щоб зручно йшлося за плугом. Хлопець сміється: "Було б розжитися ще на червонішу фарбу, то ходив би полем, як боцон". Кравчиня не стримується від зітхання: "Твої рученята і так почервоніють від кривавих мазків. Тебе ж дядько Гриць тільки збирався цієї весни трохи підучити, як тих чепіг безпечно триматися".

При згадці про чоловіка у другій господині обличчя стає сірим, як прядиво, з грудей вивирається глухий протяжний стогін, а відтак вона вкотре неприємно. Ганна кидається з кухлем до відра і промовляє: "Та ти, Олю, перестань себе отако-о зводити. Навчися плакати – полегшає. За два роки – як тінь стала. Дітей на кого покинеш?".

Я теж уже знаю, чому треба плакати, і починаю захлинатися в риданні. Бо ж і тата Грицька, і Борисового тата Володю, і дядьків Сашка та Дмитра "зігнали зі світу советські бандити". Сусідка Варка вчора казала, що совети можуть забрати і Бориса – "таких хлопчаків уже ловлять і везуть на Бомбас". Але я не дам. Бо хто тоді буде поле орати і книжки до сну читати, їх ще ціле горище непрочитаних. Я вже знаю таку пісню, якої всі совети дуже бояться. Тією піснею їх налякаю, прожену ще з ганку. Слова запам'ятала добре, бо щодня з Борисом співаємо, як немає нікого в хаті зі старших. Обидві мами, лиш тільки почують той спів, дуже гніваються і розставляють дует по кутках: "Щоб ніхто з вас і не писнув більше".

Усе ж одного разу, коли до Бориса прийшов друг Володька, якого любили всі дівчата, я, щоб йому нарешті теж сподобатися, заспівала на повен голос:

Ми – українські партизани!

Наводим на советів жах.

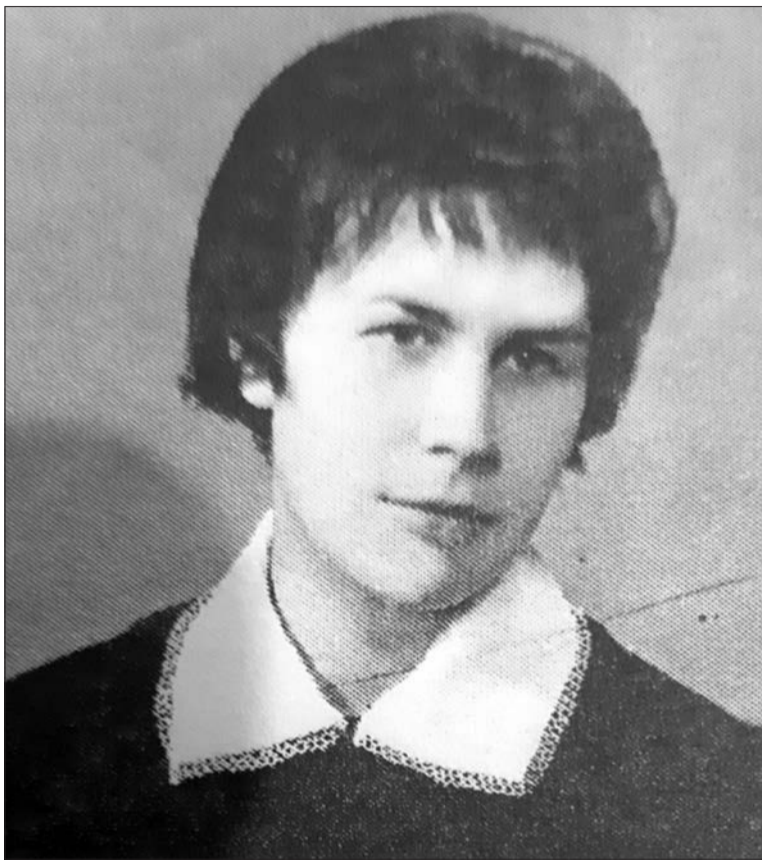
Володька схопив "малу" на руки і далі повели вже утрюх:

Ми носим бомби і нагани,

А хата наша – у ярах.

Доки Володька цілує в кожну щічку, я роздумую, хто більше до вподоби після Бориса – "Льодька" чи "Ован". Той теж любить підкидати аж до стелі, примовляючи: "Рости велика, як Леся Українка!". Приходить увечері зі скрипкою, довго грає і співає "Я сьогодні щось дуже сумую...". А вдень чомусь мусить жити "в ямі".

Тим часом прибігла з двору тітка Ганна і надавала по губах

Леся Ковальчук, студентка 3-го курсу
Луцького державного педагогічного інституту. 1964 р.

ляпасів усім співакам, показуючи на вікна: "Та ж за вами тюрма плаче, отам прислухаються і везуть таких співучих на мороз, щоб повмирили".

Я таки дуже боюся дивитися на темні шибки, адже не раз бачила в них голови чужих дядьків у білих каптурах. Очі їхні повнілися гострим зловісним блиском. Було, по тому чувся грукіт у двері, і тітка шепотіла: "Діти, плачте, голосно кричіть, може, змилюються". Та ми з братиком і без того щосили заходилися риданням, на яке, звісно, ніхто із зайд не реагував. "Білі ведмеді" ретельно обстежували льох і горище, штрикали шупами в долівку, в перини і скрині. Але – о диво! – підлога в коридорі, під якою й був повстанський схрон (через що так боялися господині!), підозри у непроханих гостей не викикала. Може, й справді у дитячих сльозах давала себе знати Божа воля і сила.

...Ті моторошні видива у померезаних ласицями шибках постають у снах ще й нині. І досі боюся вечірніх незаслонених вікон – отих чорних провалів, через які долбесні "істребітелі" вистежували, хто є в хаті, і тому жодних фіранок вішати не дозволялось. Все життя дзвенить у вухах, як закляття доби: "Діти, плачте!"

Ангел у чорній сорочці

1947-ий, початок засніженого грудня. Я вибігаю раз у раз на дорогу – виглядаю брата. Дуже вже дорожу нашою з Борисом таємницею – тими зіспівками удвох. Учениця з мене, каже брат, здібна нівроку. Вже добре знаю і про "гору Намаківку", і про "могілу під дубом зеленим", хочу ще довчити про закутого в кайдани орла. Але ж у домі бояться, щоб не почув їхнього співу хтось із "червоної банди", то треба – не в хаті. Ні-ні! Слухачами можуть бути лише Каштан і Карий, коли перед сном хрумкотять овес у своїй теплій стайні.

Борис навчається в Рівному "на плановика" і добирається додому тільки раз на тиждень – в суботу. Лиш один раз! Проте вже

з Бориса квіточка, яка зіронька і чому – янголятка? Він же не дитина, він великий і сильний, як кожен Ангел, сам може себе й інших оборонити... Розламає товсті ґрати, як то в пісні співається, і примчить додому.

...У хаті нестерпна духота. Другу добу горять у грубці книжки з дідусевої бібліотеки. Чимало рознесли їх і по родичах, а деякі закопали в лузі. От-от мають з'явитися ті, що вже не раз бували та придивлялися крізь лупу до поміток на берегах читаних-перечитаних сторінок. Відпалав вогонь і в печі. Виймають готові коржики і висипають на черинь скибочки хліба – сушити. Щільно набивають печивом скриньку для передачі. Я прошу покласти "ангельські крила", щоб легко було вилетіти на волю, але на ті благання не зважають. Нічого не кажуть "малій" і про запечену шапку із закривавлених кучерів, яку угледіло материнське око, коли напівживого сина вели попідруки співкамерники до "воронки" для пересилання в іншу тюрму. Не знаю і про передану записку – мовляв, від хрещеної матері вже одержав 10 передач, але хай тьотя Ляля нічого поганого не подумає. "Десять – то це добре, що не всі 25", – втішав згорьованих своячок дядько Ілько.

...Довго та важко тягнується рік за роком із того "легкого" присуду, і малолітня школярка напише до пів сотні листів та заадресує немало посилок на п'я в Комі АССР, Мордовську АССР, Омськ... А ночами все снитиметься і снитиметься Ангел у чорній сорочці і з розлогими білими крильми за плечима, які несуть його у піднебессі все ближче і ближче до рідного дому.

Без вибору

Початок 1949-ого. Ночей, як і раніше, страшились – надто в глуху осінньо-зимову пору. Доблесні "ястребки" свою криваву зачистку майже завершили і стали в чергу за відзнаками для учасників "Великої Атечественной". Натомість до сільських домівок постійно з'являлися інші нічні гості – агітатори за "колгоспний лад". Вдень господарі тікали зі своїх осель до сусідніх міст, переховуючись там у знайомих. На ніч мусили вертатися заради дітей, що просиджували вдома довгими днями самі або під наглядом немічних стареньких. По сякій-такій вечері шошвидше гасили лампу і стелили постіль. По тому всією родиною ставали на коліна перед іконами і після Отченашу проказували: "Нехай воскресне Бог, і розсіплються вороги Його, і побіжать від Лиця Його... Як зникає дим, нехай так сзезнуть біси від тих, хто любить Бога і хто осіняє себе знаком Христа..." Однак не раз те жагуче моління донести за адресою чомусь не вдалось. Вочевидь, нечиста сила булава сильнішою і являлася знову і знову.

...Весь довгий вечір ми з братиком не відходимо від вікна. Двері замкнено знадвору, гуляти і вдень не велено, бо ж водохрещенська холоднеца – і снігові велетенські кучугури підступають аж до самого ганку. Лише на дорогу та до хліва прокопано вузький хід, до якого і прикипають дитячі очі. Ось з'являється з вечірнім удоєм Галинчина бабця

Орися і помаленьку переставляє дійничку за хатній поріг. Швиденько зачинає двері, щоб не напускати холоду, ховає ключі під східцями і поспішає додому. Та який там поспіх, коли і ноги, і костур у руках ніяк не слухаються: за крок-два мусять ставати на перепочинок. Ця бабця дуже добра – кажуть, тільки тим і живе, що всім допомагає. То хай би вже швидше дійшла до своєї Галусі, бо вона в хаті саменька і теж сидить без світла. Мала дуже боїться, що її от-от знайдуть совети. Вони вже давно забрали тата Макара, бо "був за Україну".

Галина історія мені дуже болить. Оповідалося, що коли вдовсвіта вивозили на Сибір тітку Настю з дітьми у "край білих ведмедів", сусідка Орися не злякалася бандюг і допомагала нещасним збиратись у страшну дорогу. Отож, доки не виштовхали стареньку у спину якимось "дулом", зав'язала заплакане маля у велику хустинку-опиначку, заколихала на руках і поклати на сани по біж подушками. Стежачи, щоб оставалось місце для пожитків інших вивезенців, конвойні лютували-матюкалися і врешті змусили повикидати із саней "лішне": "скатину нада жалеть, ей тяжело!". Що ж то діялося в матусиному серденьку, коли вона разом із кількома клунками на вмисне викинула у сніговий замет вузол із донькою! Орися весь рік ховала знайду від зайвого ока, але, слава Богу, ніхто таємниці не виказав, не доніс. Усе ж дівча і досі не хоче показуватися на люди та грається тільки з Дмитрусем. Командую, звісно, я – за правом старшої (вже ж до школи збираюся!). Правда, часом нападає страх і на всіх трюх, бо кожен – теж "за Україну", і тоді заповзаємо у свою "кривку" – під ліжко.

Доки все те передумалося, бабусина постать зникла за деревами уже її саду, а мами з тітонькою не видно й не чути. Треба, певно, самим ставати на звичну вечірню молитву, що боронить від нечистої сили. Братика за руку, на коліна, і почали: "Нехай воскресне Бог і розсіплються вороги Його...". Вуста мовлять, а вуха вловлюють відлуння кроків попід хатою. Скінчили молитви – і назад до вікна. Але біля ганку – четверо чужих дядьків, грюкають щосили і гукають: "Атваряй, бандеровські сукі! Не прітворюйтесь! Ми слішали ваш топот і галаса!" Я запевняю, що старших немає, пішли на мерлини і ключ забрали з собою, а в сім'ї – короста. За дверима довго перемовляються і врешті йдуть геть. Отож знову на коліна – і ну дякувати Богові за порятунок помічною молитвою.

Десь по півночі переступають поріг зморені рідні. Дмитрус уже спить, не роздягнувшись, а я оповідаю, як молитва прогнала бісівську навалу. Мене хвалять за мудрість і скрушно зіхають: "Ну мусимо записатися до того колхозу клятого, щоб далі так дітей не мучити".

Під ранок розлючена агітаційна бригада веде обох непокірниць до сільради – на "последнее сабрание кулацкіх пасобнікаф перед атправкой в Сибір". Через добу усі зібрані там повертаються додому, ніхто "у гості до білих ведмедів" їхати таки не зважився, бо ж – діти!

Далі буде.

Іван МАЛЮТА,
письменник, заслужений
журналіст України

Спочатку сивіли думки

Поки надійшло донесення

У 60–80-х роках ХХ століття в студентському середовищі була своєрідна мода на КВВ. Різномодом стали “капусники”.

Зазвичай такі гумористичні вечори влаштували перед новоріччям. У консерваторії в Києві їх ініціював диригент Роман Кофман. А сценарії дійства розробляв викладач кафедри спецфортепіано Борис Архімович. Він мав хист і до фотосправи, вдало монтував зі своєї кінокамери курйозні епізоди.

На “капуснику” 1973 р. Архімович спочатку оповів анекдот про невідповідність почутого реаліям дійсності. Опісля Борис Олександрович показав на екрані комічні сцени з від’їзду сім’ї євреїв на “обітовану землю”. На тлі дотепних діалогів. В актовій залі – не лише усмішки, а й перешіптування, дехто ляжливо закрутив головою.

Тієї ночі автор “капусника” вперше не втішався оплесками. І довго не міг заснути од лихого передчуття.

Вранці вирішив діяти на випередження. Сяк-так поспівавши, зіграв на піаніно “Полонез” Огінського. Поклав до наплічника капці, спорткостюм, мило та ще деякі дрібниці.

З наплічником зайшов до гастроному, купив пляшку “Лимонаду” й півкілограма сухарів. У роздумах трохи посидів у скверіку й поїхав троллейбусом до Софіївської площі. А вже звідтіля пішечки по вулиці Володимирській дістався до сірої гранітної будівлі, яку з острахом оминають перехожі.

У приміщенні КДБ наполягав на зустрічі щонайменше з полковником, щоб зробити важливу заяву. Зрештою вийшов сивуватий чоловік у цивільному одязі, назвався черговим офіцером й уважно погортав паспорт.

– Що привело до нас?

– Почуття провини перед радянською владою.

– Коли й де це сталося?

– Вчора на передноворічному вечорі у консерваторії.

Кадебіст забрав посвідчення педагога й наказав очікувати. Повернувся лише за годину.

– Так, надійшло вже донесення. Виявляється, провокуєте євреїв на виїзд за кордон.

Офіцер ніби збентежився, піднявши подивовано руку.

– А що це з вами сталося за цей час?

– Та ніби нічого... Я ж нікуди не виходив.

– Підійдіть до дзеркала біля шафи.

Заявник глянув на себе, наче з потойбічного світу. На нього дивився враз дещо посивілий чоловік, з рисами відносно молодого обличчя.

Кадебіст поблажливо усміхнувся.

– Заберіть сухарі. Чаюватимете вдома, а не у нас. А шире знанання буде нами враховано.

У пошуках “могіканів”

З досвіду журналіста знаю, що важлива чутка потребує перевірки. В даному разі – не про те, чи справді Архімович у гнітючому очікуванні міг посивіти в “Сірій печері”.

А почув я це за чашкою кави од Василя Пилипчика, валторніста симфонічного оркестру Національного театру опери та балету ім. Тараса Шевченка, заслуженого артиста України, композитора.

У спогадах друзів і колег він зостався, насамперед, вдатним на витівки і жарти.

Насправді Борис Олександрович Архімович (16.03.1939 – 14.02.2008) був шанований як авторитетний педагог, знавець і виконавець музики. А ще – непрочуд тямковитий електронщик, звуко- і відеооператор.

Водночас зацікавила мене інша легенда про цього піаніста від того ж приятеля.

– На зоні зеків, куди втрапив Архімович, заглох екскаватор, риючи траншеї для важливих об’єктів. Машинерія була напхана електронікою, в якій мало хто тямив. Борис Олександрович заповзявся відремонтувати за тиждень, якщо дадуть двох підручних з мастилами. Коли підійшов обіцяний термін, наш піаніст за півгодини завів екскаватор, наказавши попередньо тим двом зекам, які лише імітували роботу, вимазати руки солідолом з метою розраховувати на винагороду.

– Невже цей музикант народився, як кажуть німці, вундеркіндером?

– Мабуть, так. Чув від нього й від колег про кілька його пригод.

– Що ж, таке може бути, – погодився я з почутим про переваги захоплення, що не потребує навчання. І все-таки сумніви спонукали шукати підтвердження.

У подібних історіях, пов’язаних із переслідуванням за переконання, я покладаюся, насамперед, на архівні карні справи. Проте в Державному архіві СБУ даних про Б. Архімовича не виявлено, порадили звернутися до архіву МВС. Однак знову отримав повідомлення про відсутність такої архівної справи.

Вирішив поки що шукати серед колег покійного піаніста учасників того “капусника”. І вже наступного разу В. Пилипчик запросив на каву Мар’яну Давидівну Копицю, доктора мистецтвознавства, професора Національної музичної академії України ім. П. Чайковського.

– Це була світла особистість. З вельми інтелекгентної сім’ї. На жаль, нашому колезі на заводі стала радянська дійсність і... його неймовірна порядність, – зробила висновок співрозмовниця.

– Але першого удару завдала його перша дружина, – завважив Василь Григорович. – Казав мені, що був однак радий, коли “звільнила його од своєї присутності”. Може, він і в прикрій ситуації жартував...

– А чи відомо, хто негайно інформував КДБ про той “капусник”? – глянув я запитально на пані Мар’яну.

– Це була піаністка, яка заздрила не лише музичному хисту Архімовича. В нові часи вона емігрувала до Англії. Доносом скористалися “компетентні органи”, щоб склепати політичну справу. Ректора консерваторії Івана Ляшенка виключили з партії, зняли з посади. Ну, а Бориса одразу звільнили, заборонили займатися педагогічною діяльністю. Пішов, казали мені, електриком на макаронну фабрику.

– Де він став раціоналізатором, здешевиши собівартість продукції, – уточнив пан Василь й водночас вдався до версії, що це було після перебування за колючим дротом.

Професорка невпевнено розвела руками за браком доказів.

Борис Архімович і Василь Пилипчик

– За будь-яких обставин він залишався відвертим правдолюбом. Уже після поновлення підписав протестного листа проти призначення нового ректора консерваторії. “Борисе, не вляз у цей конфлікт”, – порадила йому. “А я інакше не можу, коли бачу несправедливість”, – сказав обурено. До речі, захищала честь Архімовича аж у КДБ Рада Остапівна Лисенко, внучка композитора Миколи Лисенка.

На шаблях кар’єри

А не могла залишитися особова справа Архімовича за місцем останньої посади? Як не дивно, збереглася вона в архіві самої консерваторії.

У 1947–1958 рр. Архімович студіював у Київській середній музичній школі ім. М. Лисенка. Про успішність свідчить золота медаль.

1963 р. відмінно закінчив консерваторію у Москві. Спеціальність – концертний виконавець, викладач. Там же у 1963–1966 рр. був аспірантом заочного відділення. Під час навчання спілкувався зі славетними музикантами – Генріхом Нейгаузом, Левом Оборіним, Святославом Ріхтером, Емілем Гігельсом.

З 1964 р. – педагог у музичній школі, старший викладач консерваторії на кафедрі спецфортепіано. Призначений на посаду доцента.

1971 р. кафедра рекомендувала на роботу в Алжирі. Утримувався. Тоді ж ректорат виніс подяку, починаючи з Б. Архімовича, всім учасникам новорічного “капусника”.

Наприкінці 1973 – подяка “за проявлену творчу ініціативу та забезпечення високоякісного звукозапису уроків і концертів студентів під час перебування професора Туринської консерваторії Є. Баталья”.

І раптом – за наказом №25к у консерваторії від 18.02.1974 “в. о. доцента Архімовича Б. О. звільнити з посади доцента кафедри спецфортепіано з 15.02.1974 в зв’язку з невідповідністю займаній ним посаді. Підстава: рішення Вченої ради консерваторії від 15.02.1974”.

Що насправді цьому передувало? З автобіографії: “У 1974 р. за участь у новорічному “капуснику” партійний комітет безпідставно звинуватив мене в аполітичності, “искаженнях советской действительности”.

Намагався підшукати роботу на прожиття. Але ж у Трудовій книжці – запис про вищу музичну освіту. У відділі кадрів – підозра, чи не притягався за злочин до відповідальності. А може... звинуватити? На запит до консерваторії – засторога, ним цікавився КДБ.

Зумів переконати кадровиків макаронної фабрики, що загубив Трудову книжку та дея-

кі інші документи. І зарахували електриком. Придивився до роботи за конвеєром і став раціоналізатором, механізувавши процес пакування. Задля цього пульта керування зробив у вигляді клавіатури. Як на ролях.

Звідки ж його тяглість до точних наук? Мабуть, спрацьовувала генетична пам’ять предків.

Виростав у сім’ї інтелігентів зі “старої закваски”, з успадкованим інтелектом. Попри те, що не зазнав опіки батька-скрипала, який загинув 1942 р. на Другій світовій війні. Зате дідусь Борис Архімович – авторитетний медик, заслужений лікар УРСР, автор підручника з хірургії, дружив зі славетним композитором Борисом Лятошинським. А матір Лідія Борисівна була старшим науковим співробітником Інституту фольклору та етнографії АН УРСР, заввідділу театрознавства.

Архімович внутрішньо не сприймав брехливої ідеології влади. І при нагоді міг стати жертвою за своє вільнодумство. Так і сталося. Кадебісти з добровільними донощиками відстежували таких навіть за іронічні жарти чи анекдоти про хвалене пропагандою життя при соціалізмі.

Запізніле визнання

“Вимушений був працювати на виробництві електриком, наладчиком екскаваторів, інженером електричного устаткування”, – писав в автобіографії.

Так тривало майже до кінця горбачовської “перебудови”, коли був наладчиком 6-го розряду в кооперативі “Дизайн-центр”. І вже тоді в “Литературной газете” з’явилася обурлива стаття про поневіряння музиканта й педагога Б. Архімовича.

Спочатку його зарахували на посаду педагога спецфортепіано у музичній школі ім. М. Лисенка. У 2005 р. в консерваторії отримав вчене звання доцента, за два роки по тому призначений на посаду професора кафедри спецфортепіано №2.

Вельми важливий витяг з протоколу засідання цієї кафедри від 30.06.2006: “На виняткову увагу заслуговує діяльність Б. Архімовича зі збереження та відновлення національних духовно-культурних надбань українських музикантів – Соломії Крушельницької та Бориса Гмирі”.

Вочевидь, цьому передував творчий звіт Бориса Олександровича, зокрема про завершення “повної реставрації всіх архівних записів Б. Р. Гмирі та підготовку до випуску їх на компакт-дисках; реставровано та упорядковано архівні записи Соломії Крушельницької. Диск вийшов 2002 р.”.

Аналогії у гнаних

Доцільний епізод із поновлення музиканта-вигнанця на роботі в консерваторії. Промовистий витяг з протоколу засідання кафедри спецфортепіано 27.09.1991: “Я задоволена, – заявила колега А. К. Рошіна, що “нарешті виправлена несправедливість... Заслугує на увагу громадянська позиція Бориса Архімовича. Тепер він став у чомусь мудрішим, більш стриманим...”

Я не просто перейнявся за оповідями Василя Пилипчика розслідуванням несправедливого покарання його приятеля-музиканта. У подібній ситуації опинився і я 1972 р. в Одесі.

Директор видавництва “Маяк”, де я працював редактором і мав невдовзі отримати помешкання, вимусив мене за один день звільнитися. При цьому відкрито послався на вказівку із зловисної будівлі КДБ. Такою була початкова покара за відмову свідчити на суді проти трьох ув’язнених правозахисників.

Партком і Вчена рада консерваторії діяли за вимогою із цивілізованої Сірої печери з абрєвіатурою КДБ. І в цьому була помилка Архімовича, який посилався скрізь лише на наказ про звільнення.

Офіційне формулювання таких наказів – без ідеологічної прив’язки, тобто без посилань на репресивний орган. У прихованих мотиваціях на звільнення – нелояльність до радянської влади, її ідеології.

На відміну од Архімовича, мене попереджали заздалегідь про сумні наслідки в разі відмови “допомогти слідству”. І тому, наскільки пригадую, спочатку сивіли думки. Надто велика напруга сум’яття в очікуванні покари. Особливо між викликами на допити.

– Борис Олександрович полюбляв жарт музикантів, що янголи грають для Бога твори Баха, а коли залишаються самі, то насолоджуються музикою Моцарта або Бетховена, – якось пригадав Василь Пилипчик на черговій зустрічі у кав’ярні. Вже після репетиції в театрі.

– А що зіграв би Маєстро для себе самого, зднавшись, що янголохоронець раптово покине його?

– Мабуть, 5-й концерт Бетховена для фортепіано з оркестром. Він любив виконувати його. Або ж один із фортепіанних творів німецького композитора ХХ століття Пауля Гіндеміа.

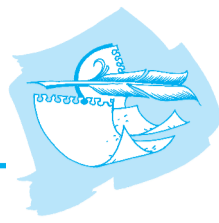
– Коли так, то Архімович, напевно, був оптимістом.

– Інакше не вмів би жартувати. І саме тому я присвятив його пам’яті дещо незвичайний камерний реквієм. Задіяні флейта, арфа, моя улюблена валторна, струнний квінтет імені Бортьянського і, звісно, дзвін. Дзвін “Ре”. Під час виконання читець декламує вірш Ліни Костенко “Умирають майстри, залишаючи спогад, як рану...” А друге голосіння – із суголосних поезій Миколи Воробйова.

– А чому звучить саме дзвін “Ре”? – виокремив його з музичної композиції співрозмовника-композитора.

– Він у мажорній тональності. І реквієм стає оптимістичним посланням до світлої душі Маєстро. Посланням у небесний вирій.

– Там, де праведні спочивають, – речитативно проказав я, пригадавши панахидне відспівування. І додав: – Праведні і вигнанці, тавровані за правду.

Іноді люди схожі на айсберги...

Оригінальна в сучасному літературному процесі книжка «Іноді» (2020 р.) відомого письменника й науковця, нашого багатолітнього автора Миколи Дмитренка, якому нещодавно виповнилося 65 років. Думайте, читаючи!

Іноді
Рану гоїть час,
Іноді – лікар.
А слово – завжди!

Іноді
За спадщину
Тріщать чуби.
Іноді
Всі мирні:
Спадку нема.

Іноді
Сперечаються:
Що було раніше –
Курка чи яйце?
Іноді
Здається, я знаю
Правильну відповідь:
Передусім була...
Писанка!

Іноді
В річці,
Іноді
В морі,
Іноді
В ложці води,
Іноді
Вві сні,
Іноді
Безвісти...
Завжди –
Іноді.

Іноді
Можна заблукати між трьох дерев,
То одне дерево зрізають.
Іноді
За деревами не видно лісу,
То їх теж вирізують.
Іноді падають з дуба:
– А де ж наші ліси?

Іноді
Перші бувають останніми,
А останні – першими.
Іноді
Останній біжить,
Щоб узяти участь.
Іноді
Перший не озирається
І залишається самотнім.
Іноді
Самотність – останнє,
Що необхідне для перемоги.

Іноді
Птахи схожі на людей:
То співають, то каркають.
Іноді
Птахи, як і люди, мостять гнізда,
Іноді залишають їх.
Іноді
Птахи не схожі на людей:
Люди на зиму
Не летять до вирію.
Та й літають вони
Іноді.

Іноді
Людина відчувається,
Як риба на піску.
Іноді
Людина відчувається,
Як птах у клітці.
Іноді
Людина відчувається
Самотнім деревом,
З якого роблять
Клітку для птаха.

Іноді
Навіть стріляний горобець
Попадається на полови.
Іноді
Нема ні зерна, ні полови.
Іноді
Думаєш:
А де ж беруться
Стріляні горобці?

Іноді
Павук спускається зі стелі –
Приходять гості.
Іноді
Синичка стукає в вікно –
Будуть гості.
Іноді
Б'ється, як риба об лід,
А ніхто не приходиться.

Іноді
Довго немає
Твоєї киці...
І ти сивієш.
Іноді
Виникає питання:
Чи сивіють
Коти?

Іноді
Міцний горішок
Розколюють ножем,
Розбивають каменем.

Іноді
Міцним горішком
Називають дівчину
Чи жінку.
Іноді
Їх розколюють
Квітами,
Грошима.
Іноді
Квіти й гроші
Не потрібні –
Достатньо слів.

Іноді
Звістка про чиюсь смерть
Глибоко засмучує,
Іноді
Втішає багатьох
Некролог на першій сторінці...

Іноді
Корова долі
Не доїться,
Бо тільна чи ялова.
Іноді
Корова долі
Несе щастя
На рогах,
Але ти
Звично припадаєш
До вим'я...

Іноді
В нього чи в неї
Сім п'ятниць на тиждень.
Коли ж вихідний?

Іноді
Читаю про вакансії
Тунельного робітника,
Гробокопача...
Іноді
Запитую:
Чому нема вакансії
На добру людину?
Бо добра людина –
Не професія?
Іноді
Професія є,
А вакансій нема:
Кожен поет
Під сонцем один.

Іноді
Золото сліпить очі –
Відвертаюся.
Іноді
Сам стаю золотим –
Відвертаються від мене.

Іноді
Квітка схожа на метелика,
Іноді
Метелик – на квітку.
Іноді
І квітка, й метелик
Потрапляють
До одного гербарію.

Іноді
Люди схожі на айсберги –
Ніхто їх не розуміє.
Іноді
Почуваюся айсбергом –
Не розуміють мене.
Іноді
Самозаглиблююся –
Айсберг має значення.

Іноді
Другові довіряєш
Більше, ніж самому собі.
Іноді
Через недовіру
Сам собі стаєш ворогом.
Іноді
Ворогом стає друг,
Якому довіряєш
Більше, ніж самому собі.

Іноді
Шукаєш мудрішого,
Іноді – дурнішого.
Іноді
Нікого не шукаєш:
У тобі обоє живуть.

Іноді
Сім разів відміряв,
А раз відрізав,
А труба короткувата.
Іноді
Варто перевірити й метр.

Іноді
Ріка – мов сон,
А сон – як ріка:
Тече крізь тумани літ.
Іноді
Ріка в тумані снів,
А сніг в річці туманів
Снують літа.
Іноді
Все залишається в тумані:
І ріка, і сніг, і літа.
Іноді
Тумани розвіюються
І прозирає вічність.

Іноді
Крила ангела шелестять:
Це не до тебе.
Іноді
Крила ангелів безшелестні,
Але поети чують їх.
Іноді
Поети в муках творчості
Народжують ангелів.

Іноді
Слово – золото,
Іноді – зброя.
Іноді
Золоте перо
Не народжує
Ні золота, ні зброї:
Колись гусячими перами
Писали золоті думки,
Тепер золотими перами
Пишуть гусячі думки.

Іноді
Слава приходить зарано,
Іноді – запізно,
Іноді не приходить зовсім.
Іноді
Лавровий лист
Потрібен більше,
Ніж лавровий вінок.

Іноді
Небеса кидають у воду
Золотий скарб.
Іноді
Люди вірять
У золоту рибку.
Іноді
Впіймати її
Можуть лише поети.
Іноді
Люди забувають про це.

Іноді
Бачу вві сні два образи:
Бездонно і жінку.
Падаю в бездоню –
Не дістаю дна.
Дивлюсь на жінку –
Може, і вона –
Бездоня?..

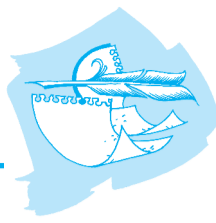
Іноді
Кажуть: любов сліпа.
Потребує поводиря?
Іноді
Сліпнеш від любові,
А поводиря нема.
Іноді
Поводирів багато,
А нема любові.

Іноді
Згадю
Перше кохання.
Іноді
Згадю
Перший політ у космос.
Іноді
Все вилітає в трубу..

Іноді
Зваблюєш ти,
Іноді – тебе.
Іноді
Незайманість
Творить шедеври.

Іноді
Жінки закохуються в дурнів.
Іноді
Дурні закохуються в жінок.
Іноді
Ті, хто закохується,
Обоє рябос.

Іноді
Згадю вислів:
“Лікарю,
Вилікуй себе сам”.
Іноді
Стає цікаво:
Чи шкідливе самолікування
Для здоров'я лікаря?

Іноді
Керуєш
Автомобілем,
Конем,
Велосипедом.
Іноді
Прозріваєш:
Головне —
Керувати собою.

Іноді
Кажуть:
Кашель, як і любов,
Не приховаєш.
Іноді
Викашлюєш
Учорашнє:
Застуду, любов.
Іноді
Чуєш кашель інших.
Що викашлюють вони?..
Іноді
Бояться не тільки тих,
Хто кашляє,
Але й тих,
Хто любить.

Іноді
Здається,
Що люди схожі
На розділові знаки:
Стрункі
На знак оклику,
Сутулі
На знак питання,
Кульгаві
На крапку з комою.
Іноді
Впадають
У розділовий знак долі —
Кому,
За якою трикрапки або крапка.

Іноді
Озираєшся:
Чи не доганяють?
Іноді
Озираєшся:
Чи не чують?
Іноді
Озиратися
Не варто:
Усе попереду.

Іноді
Відро
Не тільки для води
("Несе Галя воду"),
Помиїв, а й на голову сніговиків.
Іноді
Дош лле як із відра,
Переходять дорогу
Із порожніми відрами.
Іноді
Відро "по вінця
Насипане небом".
Іноді
Відро риби,
Грибів, огірків, картоплі
Чи самогону
("Козак — не свиня,
Більше відра не вип'є").
Іноді
Відро без дужки,
Як валіза без ручки:
Важко нести,
Але й шкода кинути.
Іноді
Відро діряве, іржаве
Опиняється
На смітнику.
Іноді
Здається:
Життя без відра
Втрачає сенс.
Іноді
Людина —
Як відро...

Іноді
Із голубої пухнастої мрії
Роблять подушку.
Іноді
Пухнасту подушку
Кладуть не під голову,
А під ноги.
Іноді
Пухнаста подушка
Плаче, мов хмара,
За голубою мрією.

Іноді
Кажуть:
Знай міру,
Без міри,
Понад міру,
Душа міру знає,
У кожного своя міра...
Іноді
Міра —
Із життя природи:
З однієї квітки
Бджола бере мед,
А змія — яд.

Іноді
Про вовка помовка,
А приходять ведмідь.
Іноді,
Скільки вовка не годуй,
То недостатньо:
Його найкраще
Ноги годують.
Іноді
Вовк не такий страшний,
Як його малюють.
Іноді
Вовк пасе отару,
Його б'ють не за те, що сірий,
А за те, що овечку з'їв.
Іноді
Вовк жаліє кобилу —
Залишає хвіст і гриву.
Іноді
І вовк ситий, і коза ціла.
Іноді
Вовк в овечій шкурі
Пробирається в кошару.
Іноді
В кошарі овець не залишається,
То згадують і про ліс.
Іноді
Кажуть: з вовками жити —
По-вовчи вити.
Іноді
Дивляться вовком:
Чи ти — не овечка?
Іноді
Бажають:
Дай Бог нашому теляті
Та й вовка з'їсти!

Іноді
Будують замки на піску.
Іноді
З піску сучать мотузку
І лізуть на небо.
Іноді
Піском чистять каструлю чи сковорідку.
Іноді
Пропісочують людину.
Іноді
Пісок у нирках —
Краще, ніж камінь на душі.
Іноді
Час вимірюють
Пісковим годинником.
Іноді
Людина залишає по собі
Добрий слід,
Іноді —
Слід на піску.

Іноді
Дивися в очі смерті,
А вона жахається:
Ти — безсмертний.

«Кобзар» — на все життя

Закінчення. Початок на стор. 1

Чому так сталося, одному Господу відомо. Але ж Шевченківські мотиви-молитви теж нікуди не зникали:

*То так і я тепер пишу:
Папір тільки, чорнило трачу...
А вірш! їй-богу не брешу!
Згадаю що чи що побачу,
То так утну, що аж заплачу,
І ніби сам перелечу
Хоч на годину на Україну...*

*...Якби сказати, що не люблю,
Що я Україну забуваю
Або лукавих проклинаю
За те, що я тепер терплю, —
Їй-богу, братія, прощаю
І милосердому молюсь,
Щоб ви лихим чим не згадали.
Хоч я вам кривди не робив,
Та все таки меж вами жив,
То, може, децю і осталося.*

Життя робило круті повороти. Коли очолив шкільну комсомольську організацію, звернув увагу, скільки книжок привозять на макулатуру. Попросив дещо переглянути. Це ж начебто нікому не потрібний мотлох, що завтра піде на такий самий папір, але без змісту. І тільки нахилився над височенною горою, як до рук потрапила товста книга без палітурок. Очі самі вчепилися за віршовані рядки, яких тут була вся збірка. Я аж зойкнув од несподіванки: тримав у руках "Кобзар", не дитячий, а дорослий. На жаль, ніяких ознак ні року, ні видавництва ніде не було зазначено. Обкладинку і початкові сторінки вирвала чиясь "дбайлива" рука. Але я вхопив його і притиснув до грудей. Якраз ось-ось мали розпочатися комсомольські збори. Узв'язав з собою і "знахідку". Тремтячим голосом заговорив про те, куди ж ми скочуємося, якщо "Кобзар" викидаємо на макулатуру. Чи далеко зайдемо?! Відповіді ні тоді, ні зараз мені ніхто не хоче дати. Хоча "Кобзарів" у нас виходить нібито достатньо й макулатуру, здається, по школах давним-давно не збирають. Але порівняймо тиражі, якщо "Маллий Кобзар" на початку 60-х, виходив накладом в 100 000, то нині ні про що подібне ніхто й думати не хоче. Все вимірюється якимись ліченими тисячами. А може, заженемо Книгу-Біблію в інтернетівські видання? Як тоді молитися на неї будемо?! Зрештою, не впевнений, що таких винаходів ми ще не маємо...

Студентські літа принесли нові випробування. Навіть не здогадувався, що перод моїм вступом до Львівського університету імені Івана Франка, з філологічного та журналістики у 1973 році було виключено за український націоналізм 15 студентів. Зараз, як і тоді, аналізую те так зване навчання. Лєвова частка його минала на марксистсько-ленінських дисциплінах. А творчість Великого Кобзаря, як і Каменяра, вивчали лічені години.

Наприкінці шістдесятих Львів прославився пречудовими вечорами, присвяченими Тарасові Шевченку. Та їх раптом не стало, хіба десь у закритих приміщеннях без права на будь-яке розголошення. Очолоюючи в ті часи університетську літературну студію "Франкова кузня", порадившись

Мирослав Лазарук

із друзями, попрямував у комітет комсомолу, де мене майже приязно зустріли. Так, обов'язково. Чекало довелося дуже довго, аж поки не отримав під час літніх канікул телеграму з'явитися в деканат, звідки потрапив у КДБ, де почув, що, крім усього іншого, мав намір організувати вечір Шевченка в ЛДУ імені Івана Франка. Коли обурився: та ж він насамперед поет, революційний демократ, співець обездоленого люду. Мовчки похитали головами, але на волю випустили, пригрозивши: статтю ми тобі вже "підшукали", начувайся!

Щоправда, саме в університеті, на практиці в одній із районних газет Рівненщини, виходив, що звідси близько до Києва. Я давно вже мріяв там побувати, заодно завітати і до Канева на Чернечу гору, місце спочинку Геніального Тараса. Сяк-так влаштувавшись у студентському гуртожитку Київського університету імені Тараса Шевченка, випитавши дорогу, наступного ж дня подався пароплавом до Канева. Поїздка була незбагненна: і Дніпро, і Канів, і найсвятіше для кожного українця святилище із прахом Кобзаря справили на мене незрівнянні емоції. Збулася давня мрія. Відтак ще доводилося бувати в Каневі на Міжнародному шевченківському святі "В сім'ї вольній, новій". Та перші враження назавше зостануться найдорожчими і найпам'ятнішими.

Можливо, це й звучить нав'язно, що перша книга "Кобзар" стала єдиною на все життя. Та пригадую інші історії, котрі довелось почути. Видатний український художник Петро Яковенко розповідав мені, що батько привіз йому недорозгорнутий "Кобзар" із Кам'янця-Подільського на початку 20-х років минулого століття. З ним він пройшов голодомор й усю другу світову війну. Пропала книга перед її закінченням. Коли постала проблема вибирати професію і прагнув стати художником, то написав сестрі з Прибалтики в село Синиця під Уманню, аби надіслала йому Біблію і "Кобзар". Ще запам'ятав, скільки поезій, фрагментів поем знав художник напам'ять. Усю мудрість черпав із цих двох книг, особливо з "Кобзаря". Знали і ті, хто вернувся з Сибіру — мама, її сестра Ганна, бабуся Марія, і ті, хто там і не побував. А ми до 200-річчя читаємо "Кобзар" на радіо, але з текстів. Ніхто навіть не додумався, що "Кобзар" треба читати тільки напам'ять.

Коли в Україні розпочався Євромайдан, у центрі Чернівців, напроти ратуші, не побачив такої звичної книгарні "Кобзар". Задумували її як епіцентр презентації нових книжок, ще чогось помпезно-бахвального. Наразі там

майже нічого так і не відбулося. Натомість поряд зі словом "Кобзар" вигулькнув якийсь "Мішель". Народ не міг надивуватися: хто ж це перейменував Тараса на Мішеля? Тихенько позникали звідти й книги. А ось у вигляді "подарунка" до Євромайдану з'явилася нова вивіска "Сбербанк Росія". Це все відбувалося майже одночасно, коли Московія вкотре купила Україну "за шмат гнилої ковбаси".

Великий Тарас ніби знову оживає, хоча він ніколи й на жодну мить не засинав. Причому цитують його не тільки герої-майданівці, а й найпродажніші з глашатаїв братовбивства, що, крім слова "фашизм", у власному лексиконі більш нічого й не мають. Чи ж не про них знаменитий "Холодний яр", який так довго не друкували в совєцькі часи:

*"Гайдамаки не воїни —
Разбойники, воры.
Пятно в нашей истории..."
Брешешь, людоморе!
За святую правду-волю
Разбойник не стане.
Не розкує закований
У ваші кайдани
Народ темний, не заріже
Лукавого сина.
Не розіб'є живе серце
За свою країну.
Ви — разбойники несуть,
Голодні ворони.
По якому правдивому,
Святому закону
І землею всім даною,
І сердешним людом
Торгуєте? Стережіться ж,
Бо лихо вам буде..."*

Навіть Шевченкові "голодні ворони" тут асоціюються з засудженим народом "беркутом", яструбами, шуліками, вороняччя із роду орлиних, яких розвелось у нашій державі тьматьмуша. Тому й Кобзарів вердикт, як ніколи, одностаїний:

*Не нарікаю я на Бога,
Не нарікаю ні на кого,
Я сам себе, дурний, дурю,
Та ще й співаючи. Орю
Свій переліг — убогу ниву!
Та сію слово. Добрі жнива
Колись то будуть. І дурю
Себе таки, себе самого
А більше, бачиться, нікого?..*

*...Чи не дурю себе я знову
Своїм химерним добрим словом?
Дурю, бо лучше одурити,
Ніж з ворогом по правді жити
І всує нарікати на Бога!*

А ще ж Шевченкове, що повсякчас співаємо і будемо співати, як найосновніший Заповіт — гімн-славень України:

*...все покину і полину
До самого Бога
Молитися... а до того
Я не знаю Бога.
Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропите.*

Як це звучить актуально, особливо в часи котроїсь із російсько-українських воєн, яких, здається, навіть Інтернет не зміг порухати. Чи ж довго ще звучатиме, допоки гинуть українці навіть під час якихось перемир'їв?..

Мирослав ЛАЗАРУК

Тарас Шевченко залишив про них згадку

14 нових прізвищ до «Шевченківської енциклопедії»

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка

Бугай-Сасенко Іван (Сасенко Іван), роки життя невідомі. Слуга одного з найближчих Шевченкових друзів — М. М. Лазаревського. За його дорученням часто відвідував Шевченка, допомагав йому в господарстві, доглядав під час хвороби наприкінці життя. Вдячний Тарас Григорович подарував йому “Кобзар” 1860 р. з дарчим написом: “Івану Бугаю-Сасенку. 1859 г. (Дату написано помилково — В. М.). 24-го феєрала. Т. Шевченко”.

З унікальної публікації сина Шевченкового друга, історика О. М. Лазаревського, письменника і публіциста Б. О. Лазаревського (1871–1936) випливає, що І. Бугай-Сасенко перебував у помешканні поета в його смертну ніч і, скоріше за все, саме він був останнім, хто бачив Шевченка живим¹.

Врангель Олександр Євстафійович (1804–1880) — барон, генерал від інфантерії. У щоденниковому записі від 18 липня 1857 р. Шевченко мимохідь згадував якогось “барона Врангеля”, котрий, за його словами, був одним із директорів “комерційної компанії пароплавання на Каспійському морі на засадах Трієстської Ллойді...”. Л. Н. Большаков підтверджував директорство О. Є. Врангеля у згаданій комерційній компанії.

Із офіційних джерел відомо, що насправді у 1857 р. барон був генерал-губернатором у Кутаїсі, а в 1858 р. — “командуючий військами і керуючий цивільною частиною в Прикаспійському краї”.

Брав участь у загартницькій війні царських військ проти кавказьких горців на чолі з Шамілем, зокрема в полоненні імама у 1859 р. Очевидно, що Тарас Григорович не знав про ці “подвиги” генерала О. Є. Врангеля, втім, ще в поемі “Кавказ” (1845) Шевченко визначив історичне місце таких, як він, серед імперських очільників — цивільних і військових: “Суслові, лицеміри, / Господом прокляті”.

Горностаєв Іван Іванович (1821–1874) — російський архітектор, рисувальник і аквареліст, історик мистецтва, академік петербурзької Академії мистецтв (1854), у 1860–1874 рр. — викладач історії образотворчих мистецтв в Академії. Брав участь у конкурсі на пам’ятник тисячоліття Росії і отримав за свій проєкт другу премію (першу здобув М. Й. Микешин). З 1867 р. і до самої смерті — на посаді архітектора при Петербурзькому університеті. Заснував безкоштовні недільні класи малювання при Петербурзькій рисувальній школі.

Разом із Шевченком учився в Академії мистецтв. Немає документальних даних про те, що Тарас Григорович зустрічався з І. І. Горностаєвим після повернення із заслання, проте пам’ять про нього збереглася. Переконливим свідченням є створений на початку 1861 р. твір, якому в “Шевченківській енциклопедії” присвячено статтю “Горностаєва Івана Івановича портрет”. Для цього важливого видання характерно, що поряд із статтею про Шевченкові портрети вміщено й публікацію про самого портретованого. Проте тут відсутня така замітка, і пересічний читач не може ознайомитися водночас із його біографією, тоді як це був останній портретований у Шевченковому житті (твір навіть залишився незавершений). У статті діловода Академії мистецтв О. О. Благовещенського,

Продовжуємо проєкт “Подобиці Шевченкового життя”, вмотивований глибоким усвідомленням поетових слів із автобіографічного “Листа Т. Г. Шевченка до редактора “Народного читання”” (лютий 1860 р.):

“...Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування... тим більше, що історія мого життя становить частину історії моєї батьківщини. Але я не маю духу входити у всі її подробиці”.

Володимир Мельниченко постійно переконує в тому, що в “Шевченківській енциклопедії” чи додатку до неї необхідно представити кожну постать, принаймні раз означену Шевченком у творах і “Щоденнику” та листуванні. Цього разу вчений інформує про персон, які були коротко згадані самим поетом, але не потрапили до “Шевченківської енциклопедії”. Серед них і ті, з ким Шевченко не був знайомий або не зустрічався, хоча вони були його сучасниками.

Пропоновані матеріали не є класичними енциклопедичними статтями.

який використав документи з академічного архіву, йшлося про те, що наприкінці життя Шевченко виконав “кілька портретів графа Ф. П. Толстого, Ф. А. Бруні, П. К. Клодта...”, проте не згадано останній із цієї серії гравірований портрет І. І. Горностаєва. Офорт, як відомо, виконано за фотографією, він належить до групи офортних портретів, створених Шевченком для подарунка митцям, які брали участь у наданні йому звання академіка гравюри².

Отже, професор Академії мистецтв І. І. Горностаєв взяв у цьому якусь участь, принаймні, так вважав Тарас Григорович...

Запорожець Іван Миронович (? – 1886) — учасник антикріпосницького руху селян Київської губернії у 1855 р., так званої Київської козащини³. Був знайомий із Шевченком. У 1860 р. поет подарував йому примірник Кобзаря з написом: “Івану Запорожцю з синами напам’ять. Т. Шевченко” (нині автограф не відомий).

Син Івана Мироновича К. І. Запорожець був засланий у Сибір на каторгу за участь у селянських виступах 1870-х рр. на Черкащині, а внук П. К. Запорожець став одним із перших революційних марксистів у Росії.

Замітка про І. М. Запорожця була в “Шевченківському словнику” (1976).

Змієвський В. (роки життя невідомі) — поміщик Канівського повіту Київської губернії.

Тарас Григорович писав про нього своєму В. Г. Шевченку 12 січня 1860 р.: “Вольський мені пише, що Пекарі будуть Змієвського. Мені самому здається, що він мотторненький панок; я з ним бачився в Черкасах”. Йшлося про поділ за борги Межиріцького маєтку поміщика Н. П. Парчевського між кредиторами, серед них, очевидно, був і В. Змієвський. Як відомо, Шевченко хотів придбати у Н. П. Парчевського ділянку землі коло села Пекарів понад Дніпром для будівництва хати. У липні 1859 р. зустрічався з ним у Черкасах, напевно, тоді бачився і з В. Змієвським. Як зазначав С. О. Єфремов, “Шевченко цікавився Змієвським, бо до його мала перейти та земля, що хотів придбати поет під Пекарями...”. О. Я. Кониський писав, що В. Змієвський став “згодом власником с. Пекарів”.

У листі до В. Г. Шевченка від 22 квітня 1860 р. Тарас Григорович наказував: “Не спускай з очей і пана Змієвського”. У листі 15 травня турбувався: “Що робиться в Межиріччі? Чи не бачився з Змієвським? Отой грунт, що ми з тобою оглядали, у печінках сидить”.

Як відомо, Шевченкова мрія про хату над Дніпром не здійснилася, а прізвище В. Змієвського зринуло в статті І. Я. Рудченка (І. Білика) “Тревога над свежєй моголою Т. Г. Шевченка” (“Киевская старина”, 1886. Т. 14. № 4). Виявилося, що він сприяв поміщику, власнику Межиріцького маєтку Н. П. Парчевському в його доносах у жандармське управління щодо перетворення Канєва після поховання Шевченка у “центр змови проти поміщиків”. Говорячи словами С. О. Єфремова, “допомагав потім Парчевському в його заходах збити бучу над свіжою моголою нашого поета”.

Коцебу Олександр Євстахійович (1815–1889) — російський художник-баталіст, навчався в Академії мистецтв водночас із Шев-

ченком — збереглися екзаменаційні списки за 1839–1842 рр., в яких вони сусідять. У 1843 р. Шевченко виконав акварельний портрет О. Є. Коцебу. В “Шевченківській енциклопедії” є фахова стаття М. Юр і Н. Наумової “Коцебу Олександра Євстахійовича портрет”, але відсутня стаття безпосередньо про самого знайомого Тараса Григоровича.

О. Є. Коцебу народився в Кенігсберзі, був одним із синів німецького драматурга і письменника Августа Фрідріха-Фердинанда фон Коцебу (1761–1819), про якого Шевченко згадував у “Щоденнику” 6 жовтня 1857 р. У 1840-х рр. О. Є. Коцебу виконав кілька картин на замовлення Миколи І. У 1847 р. як пансіонер Академії відвідав Францію, Нідерланди, Італію, Швейцар-

Т. Шевченко. Автопортрет. 1843 р.

рію, поселившись у Мюнхені, написав серію картин для Зимового палацу на сюжети Семилітньої війни 1756–1763 рр. і Суворовського походу в Швейцарію. У 1850 р. ненадовго повернувся в Росію, отримав звання академіка Академії мистецтв. Останні роки життя провів у Мюнхені, де й помер.

Певно, тісніші стосунки Шевченка з О. Є. Коцебу склалися, коли вони разом працювали наприкінці 1841–1842 рр. над ілюстраціями до книги М. О. Полевого “Історія Суворова”. Шевченко виконував жанрові сцени (“Суворов на варті”, “Суворов відправляє Пугачова до Москви”, “Суворов у Потьомкіна” та ін.), а О. Є. Коцебу — переважно рисунки батального змісту. Є спогади А. С. Агаджанової — правнучки О. В. Суворова, які свідчать, що художники-ілюстратори знайомилися з його меморіальними речами та документами, що зберігалися в онука полководця О. А. Суворова: “...На вечорах у Олександра Аркадійовича (Суворова. — В. М.) з’являлися... художники... Коцебу, Тарас Григорович Шевченко... Зхвилюванням оглядали гості нагороди, ордені, зброю, підзорну трубу й табакерки, якими користувався Суворов”. Тоді у Шевченка, мабуть, і народилася ідея створення портрета свого колеги з творчої роботи...

У рецензії на перший випуск “Історії Суворова” в “Літературній газеті” (20 грудня 1842 р.) висловлювалося захоплення ілюстраціями: “Да и может ли оно быть иначе, когда этим трудом занимались такие первоклассные художники, как Брюллов... такие талантливые люди, как Коцебу, Шевченко...” Серед крашчих було відзначено малюн-

ки Шевченка “Арешт Пугачова”, “У хана Шагин-Гірея” та “Бенкет із ногайцями”.

У Росії книжка з Шевченковими ілюстраціями перевидавалася шість разів, останнє видання — у 1904 р. Маловідомо, що в Москві на фабриці П. Лук’янова було надруковано у 1858 р. (у рік перебування тут Шевченка) лубочну картинку, скопійовану з перевиданої тоді книжки “Історія Суворова”. По центру розміщено портрет генералісімуса, а навколо нього в семи рамках ілюстрації з книжки — всі за рисунками Шевченка.

Петров Микола Іванович (бл. 1825–1878) — чиновник поштового департаменту в Петербурзі, який здобув освіту в Чернігівській гімназії та Ніжинському лицей князя І. Безбородька (закінчив у 1844 р.). Періодично займався літературною працею. Зокрема, йому належить кілька біографій у книзі М. В. Гербеля “Гимназия высших наук и лицей кня. Безбородко” (1858, 1881). Така інформація з’явилася ще в ефремієвському виданні Шевченкового “Щоденника” в коментарі Д. М. Ревуцького⁴.

Між іншим, у “Шевченківській енциклопедії” вміщено дев’ять статей про Петрових — однофамільців. Але має бути й десята. Шевченко познайомився з М. І. Петровим у 1840-х рр. Як свідчать записи в “Щоденнику”, Тарас Григорович кілька разів зустрічався з ним після повернення із заслання до Петербургу. Перша зустріч датується 25 квітня 1858 р.: “Вечері з Семеновим же (С. С. Гулак Артемовський. — В. М.) були у Петрова, слухали безкінечні й безплідні балачки про емансипацію”. Шевченка найперше цікавило звільнення селян від кріпацтва, тоді як говорили, мабуть, про інше. Тобто велися безплідні для поета розмови. Скажімо, зовсім інакше він реагував на бесіду у професора К. Д. Кавеліна 21 квітня: “З розмови про минулу і майбутню долю слов’ян ми перейшли до психології та філософії. I просиділи до третьої години ранку”. Привертають увагу два моменти. По-перше, в розмовах із ученими чи письменниками Шевченко повертався до болочої теми про минуле, сучасне і майбутнє слов’ян взагалі і про земляків особливо. По-друге, у Петербурзі, як і в Москві, він обмінювався думками з різних питань, зокрема психології й філософії, нарівні з відомими вченими.

Наступний візит до Петрова відбувся 4 травня 1858 р., одразу після того, як Шевченка не впустив до себе мільйонер О. О. Сапожников, який не побажав обідати з поетом: “Де мене трохи сконфузило, я обтрусив порох од ніз своїх і по дорозі зайшов до чернігівського земляка свого М. І. Петрова, де і пообідав нарзпашку”. У В. І. Дала це слово стосується одягу: “Нарзпашку... — не подношавшись, не застєбнувшись, размахня поля”. Як цікаво використав його Шевченко! Тобто, назавжди порвавши з О. О. Сапожниковим, він пообідав у земляка на широку ногу, по-панському.

Прево Андрій Михайлович (1801–1867) — власник крамниці з продажу книг і мистецьких творів у Петербурзі на Невському проспекті. Мав постійну виставку картин. Комісіонер Товариства заохочування художників. Знайомий Шевченка.

Перша згадка — повідомлення в газеті “Северная пчела” від 25 серпня 1844 р. про видання Шевченком “Живописной Украины” та про те, що вона буде продаватися, зокрема, в магазині А. М. Прево. Шевченко згадував про нього в повісті “Художник” (1856): “Прево предлагает мне сто рублей серебром, на что я охотно соглашаюсь, только после выставки”. Про їхнє знайомство свідчить і Шевченків лист із Новопетровського укріплення до А. М. Маркевича від 22 квітня 1857 р., в якому є прохання: “...Зайди ты в магазин Прево, под фирмой “Выставка художественных произведений”, у Полицейского моста, в доме голландской церкви, и спроси у самого г. Прево...”.

Можна лише дивуватися, наскільки точно назвав адресу Тарас Григорович!

Рибушкін Михайло Самсонович (1792–1849) — російський історик-краєзнавець, журналіст, педагог, редактор. Закінчив Казанський університет, директор училищ в Астраханській і Пензенській губерніях. Автор книг “История Казани” (1834) та “Записки об Астрахани” (1841)⁹.

Прибувши в Астрахань дорогою із запланованого до Петербурга, Шевченко записав у Щоденнику 9 серпня 1857 р.: “З чуток знаю я про існування книги під назвою “Описание города Астрахани”. Але про придбання її тут, на місці, і думати нічого. Місто... не має книжкової крамниці... А як би до речі мати тепер у руках цю книгу”¹⁰. Йшлося про книгу “Записки об Астрахани”, яку Тарас Григорович намагався взяти в астраханській публічній бібліотеці: “Библиотекар... сказав мені, що книги Рибушкіна... в даний час у бібліотеці немає...” Так Шевченко дізнався прізвище автора, хоча самої книжки не знайшов. Навіть занотував у “Щоденнику” 14 серпня: “І що мені цей Рибушкін¹¹ так зав’яз в зубах”.

Отже, немає сумніву, що в майбутньому в “Шевченківській енциклопедії” буде відведено місце для М. С. Рибушкіна.

Федьорка Іван Пилипович (1818–?) — сусід родини Шевченків у селі Кирилівка.

Наприкінці другого з відомих листів Шевченка, який поет написав 2 березня 1840 р. до старшого брата Шевченка Микити Григоровича (1811 — бл. 1870), читаємо: “Скажи Іванові Федьорці, нехай він до мене напише письмо окремим — та тільки не по-московському, а [то] і читати не буду. — Кланяйся йому”.

До речі, у тому самому листі Тарас Григорович і брата просив, щоб “писав по-своєму, щоб я хоч з твоїм письмом побалакав на чужій стороні язиком людським”. Коли Микита Григорович прийшов якось до вельми грамотного родича Варфоломія Григоровича, котрий служив у конторі з управління поміщицькими маєтками, за допомогою в написанні листа братові, той навіть образився на Тараса Григоровича: “Я й подумав, що він пише по-українськи через те, що думає, що ми такі дурні, що й не розуміємо по-великоруськи”. Тільки пізніше він усе-таки зрозумів якраз те, що висловив у цитованому листі братові його свояк із Петербурга: “Тарас бажає мінятися хоч зрідка рідним словом...”

Авторів “Кобзаря”, який от-от мав побачити світ, гостро бракувало рідного слова саме з батьківської Кирилівки, і він прагнув прочитати його ще й в окремому листі від приятеля дитинства І. П. Федьорки. Коли вони востаннє бачилися, Іванові було років десять, але Шевченко добре запам’ятав його...

Мінімальну інформацію про І. П. Федьорку, втім, найповнішу з усіх інших, знаходимо в коментарях до “Листування Тараса Шевченка”, виданого за редакцією С. О. Єфремова 1929 р.:

“Федьорка, Іван Пилипович, сусіда Микити Григоровича Шевченка. Року 1856-го, як показує сповідна книга с. Кирилівки (№ 195, № двору 48), мав 38 років, себто під час писання листа (Шевченком. — В. М.) йому було 22 роки”¹².

Втім, і цього достатньо для скромної, але важливої енциклопедичної замітки про Шевченкового “товариша з дитячих літ” (С. О. Єфремов).

Чернягін Клавдій В. (роки життя невідомі) — потомствений почесний громадянин Петербурга, навесні 1856 р. відкрив фотографічне і магазин “Главное депо фотографических принадлежностей К. Чернягина” в будинку Духовного відомства на розі Літейного проспекту та Басейної вулиці.

Невдовзі у столичних газетах з’явилися рекламні повідомлення про заклад К. В. Чернягина, їх прочитав і командант Новопетровського укріплення І. О. Усков, який захопився фотосправою і за допомогою в придбанні необхідного приладдя звернувся до Шевченка. Той писав у листі до свого друга М. М. Лазаревського від 30 червня 1857 р.:

“...Сделай для меня величайшее одолжение, а для многуважаемого мною Ираклия Александровича еще большее, побывай ты

с человеком, практически и хорошо знающим фотографическое дело, побывай с таким человеком у г. Чернягина по означенному адресу. И выберите, по крайней мере освидетельствуйте, вытисываемую И[раклием] А[лександровичем] камеру для фотографии с прибором, в особенности обратите внимание на объективы Фогтлендера (правильно — Фогтлендера. — В. М.). Деньги ему, г. Чернягину, посылаются с этой же почтой”.

Наступного дня (1 липня) у новому листі Шевченко знову писав М. М. Лазаревському: “А тебе ще раз прошу, найди чоловічка, добре знаючого фотографію, та вибери у Чернягина камеру для Ираклия Александровича, він тобі велике спасибі скаже”.

Ця історія закінчилася прикрістю. І. О. Усков скаржився в листі до Шевченка в Нижній Новгород 7 січня 1858 р.: “Меня надул подлец Чернягин и выслал объектив и вещи прескверные, и сверх того от небрежной укупорки большая часть вещей попорчена и побиита”. Через вісім місяців (9 вересня 1858 р.) скривджений І. О. Усков знову повертається до своїх втрат у листі до Шевченка:

“Я писал почтеннейшему Михаилу Матвеевичу (Лазаревскому. — В. М.), чтобы от Чернягина взять оставшиеся у него за камеру деньги 2 рубля 44 копейки и, кроме того, он не достал мне 2-х стёкол на целую пластинку, стеклянных воронок 3-х и трипелю — фунта (вместо которого прислана окись ненужная...)”.

Михаил Матвеевич, вероятно, забыл сказать об этом Чернягину или не нашел его на прежней квартире. Он перешёл на Литейную в Большую Морскую, в дом князя Урусова, № 29¹³. Мне совестно более беспо-

Т. Шевченко. Портрет О. Є. Коцебу. Акварель. 1843 р.

коить Михаила Матвеевича, и потому прошу Вас, Тарас Григоревич, потрудитесь зайти к мошеннику Чернягину и возьмите у него вышеозначенные вещи...”¹⁴.

Що було далі, невідомо, бо Шевченко востаннє писав І. О. Ускову 4 липня 1858 р. Та й Усков до поета більше не звертався... Принаймні, знаємо, що в очах коменданта і Шевченка репутація К. В. Чернягина була сильно підмочена...

Штейбен Карл Карлович — барон Шарль де Штейбен (1788–1856) — французький художник німецько-російського походження, представник романтизму.

У повісті “Художник” Шевченко згадує виставку 1842 р. в Академії мистецтв: “А она в нынешнем году особенно будет интересна. Многие художники — и наши, и иностранцы из-за границы — обещают прислать свои произведения, в том числе Горас Верне, Гуден и Штейбен”.

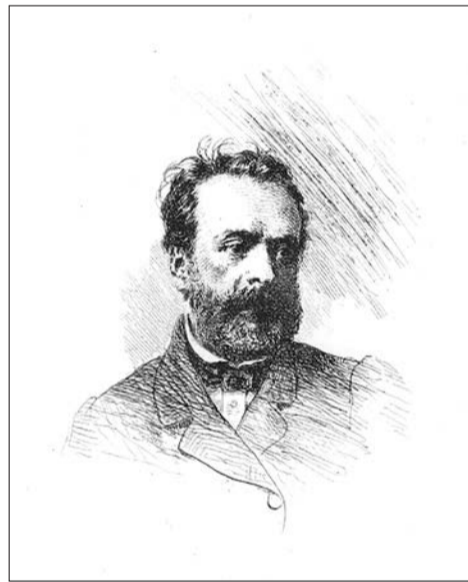
Першим двом присвячені замітки в “Шевченківській енциклопедії”, на це заслуговує і третій. Народився в Німеччині, в дитинстві переселився в Росію з батьком, який був там на службі, деякий час відвідував Академію мистецтв. Згодом вчився в Парижі, його твори користувалися популярністю. 1831 р. К. К. Штейбену було надано титул барона. У 1833 р. петербурзька Академія мистецтв присудила художнику звання почесного вільного члена. У Росію приїхав у 1843 р. на запрошення виконати ікони для Ісаакієвського собору, в Париж повернувся у 1854 р.

Шедрін Сильвестр Феодосійович (1791–1830) — російський художник-пейзажист. Син ректора петербурзької Академії мистецтв, скульптора Ф. Ф. Шедріна. З дев’яти років був її вихованцем, а в 1811 р. закінчив Академію. Першим із російських художників почав писати етюди під відкритим небом (на пленері). Ввійшов в історію російського живопису як “творець нової пейзажної концепції”. У 1818 р. відправився в Італію, де жив і працював наперемінно в Римі та Неаполі. Помер у Сорренто на сороковому році життя. Справедливо вважається “одним із найчарівніших російських пейзажистів першої третини XIX століття”.

На початку Шевченкової повісті “Художник” є таке авторське зізнання:

“Я часто любовался пейзажами Шедрина, и в особенности пленяла меня его небольшая картина “Портичи перед закатом солнца”. Очаровательное произведение!”¹⁵

У коментарях до цих слів доречно пояснено, що “Портичі — місто в Італії, збудоване на місці Геркуланума, зруйнованого при виверженні Везувію в 79 р.”. Подібні лапідарні й точні коментарі зроблено стосовно згаданих Шевченком на початку твору інших відомих художників: Ніколаса Берхема, Джорджо Вазарі, Антоніса ван-Дейка, Андріана ван Остаде, Пітера-Пауля Рубенса, Тенірса Давида Молодшого... Відмінність лише в тому, що всі ці митці представлені статтями в “Шевченківській енциклопедії”. Тож і С. Ф. Шедрін заслуговує на це. В енциклопедичній статті має бути враховано, що у художника є прекрасні картини з видами Риму, Неа-

Т. Шевченко. Портрет І. І. Горностаєва. Офорт. 1861 р.

поля та його околиць, острова Капрі, Сорренто, навіть Тіволі, втім, немає картини з Шевченковою назвою. Який саме твір С. Ф. Шедріна мав на увазі Тарас Григорович? Напевно, його слід шукати серед картин, які знаходилися в Ермітажі й Академії мистецтв.

Зрозуміло, що Шевченко знав про Портичі як романтичне містечко художньої зацікавленості С. Ф. Шедріна. Коли в Портичі й Помпею до художника заїхав із Неаполя К. П. Брюллов, вони були покриті легким шаром кіптяви від нещодавнього невеликого виверження Везувію. Сильвестр Феодосійович згадував: “Лише Брюллов з’явився до мене, втім, як на сміх, вулкан уже затих, і він, пробувши дня чотири, повернувся до Риму”.

Щепкін Дмитро Михайлович (1817–1857) — старший син артиста М. С. Щепкіна, великого Шевченкового друга. Закінчив фізико-математичне відділення Московського університету, 1842 р. став магістром. У 1844 р. вїїхав до Італії, де займався вивченням історії мистецтв, археології та міфології. Затим переїхав у Париж, а у 1845 р. — в Берлін, де відвідував лекції в університеті, брав уроки грецької мови, вивчав єгипетські та індійські древності, знайомився з санскритом. Улітку 1849 р. повернувся в Москву, але через туберкульоз з весни 1852 р. жив на півдні Франції та в Іспанії.

Очевидно, що М. С. Щепкін розповідав Шевченкові про старшого сина, бо,

повернувшись у Москву з Нижнього Новгорода, де наприкінці грудня 1857 р. відвідав поета, повідомив його в листі коротко: “Получено известие из Малаги¹⁶, что сын мой Дмитрий умер”. Тарас Григорович записав у Щоденнику 5 січня 1858 р.: “Лист свій завершує він сумною вісткою, отриманою на порозі дому, про смерть сина Дмитрія, померлого за кордоном”. У П. В. Жура цей факт не зафіксовано, але С. О. Єфремов у свій час відзначив, що М. С. Щепкін повідомив Шевченка, як був пригнічений “звісткою про смерть сина Дмитра”. Відомий театрознавець П. І. Рулін наголошував, що “людина це була надзвичайно і всіма сторонами обдарована”¹⁷. Вже після смерті Д. М. Щепкіна, у 1859–1861 рр. було видано в Москві його працю “Об источниках и формах русского баснословия”.

У “Шевченківській енциклопедії” вміщено статті про синів Щепкіна — Миколу і Петра, з якими Тарас Григорович познайомився в Москві.

¹ Лазаревський Б. О. О Шевченке и близких ему людях // Рубикон. Иллюстрированный художественно-литературный и общественный журнал. — 1914. № 4–5. — С. 3–6.

² Йшлося про засади відомої австро-англійської пароплавної компанії. Про неї писав К. Маркс, зазначивши, що пароплави компанії Ллойда проникли в Чорне море і на очах у Туреччини та Росії заволоділи лініями та рейсами основних торгових сполучень.

³ Тарас Шевченко. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. — Том 11. Мистецька спадщина. Живопис і графіка. 1857–1861. — Київ: Наукова думка, 2014. — С. 352.

⁴ П. В. Жур у свій час оприлюднив різкий факт із Київського обласного державного архіву. В списку з іменами та прізвищами учасників Київської козащини в Канівському повіті та Корсуні з суміжними селами, за якими було встановлено поліцейський нагляд у 1855 р., значиться й ім’я “академіка художств” Шевченка, за ним було встановлено нагляд в році 1859-му “за пропозицією пана начальника губернії від 15 червня 1859 року...”

⁵ Вольський В. К. (1817–1884) — управитель Межирізького маєтку Н. П. Парчевського. Лист його до Шевченка невідомий.

⁶ Повне зібрання творів Тараса Шевченка. Т. 3. Листування. Текст. Коментарій. — Київ, 1929. — С. 879–880.

⁷ Рудченко Іван Якович (1845–1905) — український письменник і фольклорист, старший брат Панаса Мирного.

⁸ Повне зібрання творів Тараса Шевченка. Т. 4. Щоденні записки (Журнал). — Київ, 1927. — С. 745.

⁹ Записки об Астрахани. Собрал директор Астраханских училищ М. Рыбушкин. Москва: В типографии С. Селивановского, 1841. 221 с.

¹⁰ У передмові до книги М. С. Рибушкін писав: “...Полагаю, что в труде моём много найдётся такого, что до сего времени укрывалась от взоров исторического любознания”. Тарас Григорович як раз і був читачем, “історична знателюбність” якого зробила книгу скромного краєзнавця М. С. Рибушкіна безсмертною.

¹¹ Цікаво, що С. О. Єфремов на цьому прикладі продемонстрував, що “пишучи по-російськи, він до дрібниць і уперто та систематично вимовляє по-українськи... навіть прізвище “Рибушкін” — Шевченко пише — Рибушкін чи Рибушкін...”

¹² Повне зібрання творів Тараса Шевченка. Т. 3. Листування. Текст. Коментарій. — С. 372.

¹³ Справді, в серпні 1858 р. К. В. Чернягін перевів свій магазин за цією адресою.

¹⁴ Листи до Тараса Шевченка. — Київ: Наукова думка, 1993. — С. 121.

¹⁵ У широмо Шевченковому захопленні немає нічого дивного. Брат художника А. Ф. Шедрін якось писав йому в Італію: “От маленьких твоих картин все в восхищении” (Шедрін А. Письма в Италию к брату Сильвестру. 1825–1830. — СПб., 1999. — С. 16).

¹⁶ Місто на півдні Іспанії (Андалусія), в якому Д. М. Щепкін помер 12 грудня 1857 р. Улітку 1858 р. рідні перепоховали його в Москві на Даниловському кладовищі. Інформація в сучасних коментарях до Шевченкового Щоденника, що Д. М. Щепкін “помер в м. Мантуя (Італія)” не відповідає дійсності.

¹⁷ Повне зібрання творів Тараса Шевченка. Т. 4. Щоденні записки (Журнал). — С. 646.

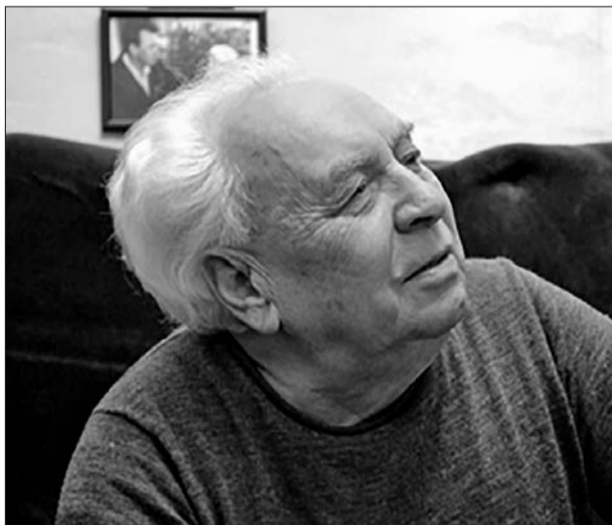
Лебедина пісня Альбатроса До 90-ліття Леоніда Тендюка

Петро ПЕРЕБИЙНИС

Чи багато в нашій літературі мариністів? З одного боку — багато. Мабуть, немає жодного письменника, який хоча б раз не використав слово “море”. Але істинний мариніст у нас один. Це незабутній Леонід Тендюк. У нього не було потреби щось вигадувати. Він з морем був на “ти”. Йому єдиному серед письменства випало щастя на власні очі побачити всю нашу планету і показати її людям із космічної висоти зорцевого українського слова.

Хтось може сказати: все це нам давно відоме. А я лиш доповню, що все це нами давно забуто. Відстань між цими різними “давно” навіть нескориме Тендюкове слово не подолає. Зізнайтеся, коли востаннє ви брали до рук чудові повісті “Альбатрос — блукач морів”, “Експедиція “Гондвана””, коли читали своїм дітям захопливі збірки оповідань “Вогники в океані”, “Дивовижна риба мурена”? Що вже казати про живу лірику цього небесного співця...

На календарі його долі нині світить океанська дата. А мені пригадується незабутнє. Трохи осторонь на людному кок-

тебельському пляжі напинає своє вітрило дитинку білоголового Альбатроса Леонід Тендюк. Та, чесно кажучи, не лежить в затінку бувалою мореплавцю. Дістає він із саморобного ранця потерту маску-окуляр, вигнуту дихальну трубку, подзьобані морським камінням незграбно-довжелезні ласти. Надягає старенький синьохвилий тильник (щоб тепліше було) — і поринає у холоднувату темно-блакитну глибину. Деякий час видніє ще над водою загадковий “перископ”, з якого вибризкують ледь помітні фонтанчики. І все. Жодного сліду. Тільки байдужа блакитна далина...

Минає тривожна година. Я не витримую і сам не відаю чому — пливу шосили в невідомість, до болю в очах видивляюся у простір. Ніде нікого. Тільки розгойдана безвісна голубінь. І раптом поруч зі мною стрімко виринає якесь чудовисько, обліплене водоростями, пісками, черепашками, ще й так насмішливо питає: “Куди пливеш, смаглявий Одиссею?”

Від щастя я необережно ковтаю добрячу порцію задушливої солонини і з останніх сил тримаюся на прибоїстій морській каруселі. А Леонід широкими сажнями пливе до ледь видимого берега. Наче й не було тривалої, виснажливої “одиссеї” у незвіданих просторах та глибинах. Ось він уже там, поміж гамірливими однопляжниками. Збуджений, задоволений, висипає з-під намоченого тильника цілу гору чудернацьких, замшілих скойок, рапанів, блискучих сріблястих черепашок — небачених дарів щедрого на дива і вельми гостинного діда Чорномора. Розбирайте царські дарунки його молодшого брата Тендюка!

Я вже теж допливаю, і мені добре видно: віддалік (щоб ніхто не бачив) радісно сяє смолянистою “кавказькою” косою провідна зоря всіх меломанів, істинно народна піаністка Елеонора Пірадова. Вірна Муза і єдина любов нашого героя. І мало кому відомо, як боляче переживає вона

кожну таку ескападу свого відчайдушного океанського Альбатроса... Але нічого вдяти не може і не хоче. Бо знає: це не примха і не поза. Це поклик бентежної душі, яка розривається між двома стихіями — морем і словом. А ще — між просторами світового океану та океанського українського степу, який відкривається за живоплотом рідної Володимирівки на золотокосому Златопіллі. Бо ж саме звідти починалася нескінченна доволасвітня дорога простого матроса науково-експедиційного “Витязя” і володаря серцець із поетичним жезлом у дорожній валізі.

Йому зазрили. Його зраджували у дружбі та любові. І, може, через це, а може, через неймовірну скромність благородного витязя моря цей рідкісний дар за життя не був як слід оцінений. Наївна, вразлива душа Тендюка волошкою розцвітала перед удаваними друзями і болісно натикалася на непорозуміння, а то й лицемірство.

Тож, може, хоч тепер, у вільній, незалежній Україні знайдуться шедрі і небідні душі, які допоможуть видобути із глибин байдужості золотошнур, ще не зовсім забуто творчу спадщину істинного, єдиного українського мариніста Леоніда Тендюка. Бо ж недаремно чулий Тичина посилав на “Витязя” блакитнокрилі свої радіограми. Не випадково нижній Сосюра зворушливо писав: “Леонід Тендюк — моє справжнє золоте продовження”...

Мигтять на циферблаті вічності стрімкі години, дні, літа, десятиліття. Линуть за ними “журавлі рядком ліричним”. Так міг сказати лиш один поет у всьому світі. Проста, як земля і вода, але яка ж розкішна золота метафора Леоніда Тендюка! Тільки він зумів побачити, відчутти диво дивне: “Шльонки соломи в стрісі цідять пахощі медові”.

Хто народився і вирис на асфальті, той ніколи так промовисто не скаже. Той ніколи не помітить, як росте “капустя, стиснувши тужаві кулачки”. І якщо вже говорити про метафору, то, мабуть, ніхто не зуміє перевершити ще й таке Тендюкове відкриття:

Сполохана козуля промайне,
Зупиниться над сонною водою.
Вона б помилувалася собою,
Але боїться — звір надзодне.

А ще Леонід Тендюк залишив нам невичерпну “Криницю” — мелодійну ліро-епічну поему, присвячену світлій Музі, лебединій пісні Елеонорі Пірадовій. Найближчі друзі не раз переконувалися: Лора для нього — це все! Якщо ж в “Літературній Україні” зробив присутні редакторські правки у добірці поезій Тендюка. Він захвилювався, навіть побарговів і притишено мовив: “Не треба мене правити. Я сам працював у “Молоді України” і знаю, що й до чого...”. У відповідь я дещо розгублено порадив: “Ти візьми свої вірші додому, подумай на дозвіллі. А я вже прийму будь-яке твоє рішення”. Наступного дня він був лагідний і покірливий, як ніколи. Прийшов і майже урочисто повідомив: “А знаєш, Лора сказала, що Петро все правильно зробив...”

У моїй пам’яті, мов на повільній кінострічці, невідступно зринає лиш одне. Коли смертельно хвора піаністка давала на сцені Національної філармонії свій останній у недовгому житті авторський концерт, Леонід, як завжди, самотою сидів на балконі у найсвятковішому костюмі і незрушно, напружено слухав... Не знаю, може, це якесь наслання, але він часто казав рідному братові Миколі і сестрі Людмилі Житній одне лише зізнання: “Без Лори я ні дня не проживу...”

...Обоє вони покинули цей немилосердний світ в один день — 12 липня 2012 року. Крилом до крила вони полинули над степами та океанами у зоресяйні райські небеса.

Пам’яті Василя Марусика

Ольга КОБЕЦЬ

25 лютого 2021 року, на вісімдесятому році життя відійшов у засвіти Заслужений журналіст України (2007), лауреат літературно-мистецьких премій імені Олени Пчілки (2005), Марка Черемшини (2011), Анатолія Погрібного (2012) Василь Марусик.

Народився Василь Андрійович Марусик 11 квітня 1941 р. в с. Белелуя Снятинського району Івано-Франківської області. З 1969 р., по закінченню Львівського державного університету імені І. Франка, працював у газетах “Світанок” (сміт Верховина, Івано-Франківська обл.), “Прикарпатська правда” (м. Івано-Франківськ), на обласному радіо й телебаченні Львова, у районній газеті “Вперед” (сміт Бородянка, Київська область), у журналі “Пам’ятки України”.

Василь Марусик — відомий в Україні публіцист, постійний автор “Слова Просвіти”, газет “Українське слово”, “Вечірній Київ”, “Культура і життя”. Його публікації стали окрасою книжкових та журнальних випусків видавництва “Веселка”, часописів “Пам’ятки України”, “Пам’ять століть” та інших видань.

У 1993–2015 рр. В. Марусик працював на Українському радіо в редакції літературно-драматичних програм, зокрема, був ведучим радіожурналу “Рідний край”, радіопрограм “Золоті ворота”, “Ярослав Вал”, які згодом перейшли у мистецьке об’єднання — радіоканал “Культура”.

Журналістські матеріали Василя Марусика відзначалися високим патріотичним почуттям, щирим уболіванням за збереження української мови, культури, відновлення історичної правди. Серед його творчих здобутків — організація публіцистичних циклів на Українському радіо таких видатних культурно-громадських діячів, як вчений-літературознавець Анатолій Погрібний (цикл “Якби ми вчилися так, як треба”), поет, артист, кінорежисер Микола Вінграновський (цикл “Чотирнадцять століть України”), дослідник правдивої історії України Володимир Білінський (вперше на Українському радіо прозвучала у незрівнянному виконанні Петра Бойка “Країна Моксель”), професори Василь Яременко, Ярослав Дашкевич, Петро Тронько, Надія Миронець, Олег Гринів, Микола Тимошик, письменники Дмитро Білоус, Степан Пушик, Ярема Голяк, Петро Шкраб’юк, кінорежисер Петро Марусик.

Мир і спокій твоєї душі, Василю!

Лариса БРЮХОВЕЦЬКА

Неможливо спинити час, неможливо дорозу людину захистити від неблаганної хвороби. Жертв її у світі вже мільйони.

Ми з Вячеславом сподівалися, що Василь одужає, перемаже ускладнення від ковіду, та його виснажене хворобою серце перестало битися. 25 лютого 2021 року він відійшов у вічність.

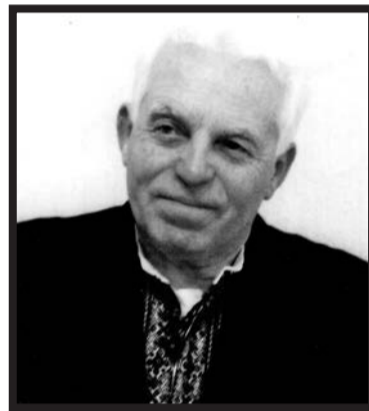
Ми співчуваємо його дружині Олі, чудовим дітям Славочці й Богдану, внукам і всім близьким і далеким родичам. Ми знаємо, як він любив усіх своїх рідних і як вони любили його.

Після шоку від тяжкої звістки напливають спогади, адже з 1973 року, відколи я познайомилася з Василем у Бородянській районній газеті, де вже рік працювала й куди приїхав Василь перед моїм від’їздом, наше спілкування було постійним. Ми завжди з радістю відгукувалися на запрошення Василя й Олі, завжди чекали їх у себе вдома.

Ніколи не забуду, коли 21 січня 1991 року в День Злуки і Соборності ми з Василем серед безмежного велелюддя на Софійському майдані слухали виступи ораторів, а потім, взявшись за руки, живим ланцюгом рухалися по Володимирській, по бульвару Тараса Шевченка до площі Перемоги і далі — по Брест-Литовському проспекту, переживаючи ейфорію, співаючи “А ми твою червону калину

Протягом творчої діяльності В. Марусик постійно висвітлював культурно-мистецьке життя України, зокрема, оперне і балетне. Найважливіші сюжети прозвучали про творчість співаків Дмитра Інатюка, Марії Стеф’юк, Анатолія Мокренка, Степана Фіщача, Андрія Шкурмана, Галину Туфтіну, Миколу Шопшу, Петра і Павла Приймаків. Солисти балету Анатолій Шекера, Тетяна Таякіна, Валерій Ковтун брали участь у багатьох його радіоматеріалах. Ним були озвучені неодноразові інтерв’ю з ушлявленим диригентом Стефаном Турчаком, диригентом Іваном Гамкалом, як мистецтвознавець, він постійно аналізував у передачах прем’єри, концерти і творчі досягнення артистів та музикантів Київської опери. Часто до мікрофона запрошувався також великий знавець оперного і балетного мистецтва Василь Туркевич.

У своїй творчості Василь Марусик особливу увагу приділяв малій батьківщині — Белелуї,

Снятину, загалом Івано-Франківщині. Так, наприкінці 80-х — на початку 90-х років він був організатором виступів самодіяльної народної чоловічої хорової капели “Діброва” з Белелуї на найпрестижніших сценах України, зокрема, палацу “Україна” в Києві, у Львівському оперному театрі, а також на Хортиці в Запоріжжі та в Нікополі під час всенародного відзначення 500-річчя українського козацтва (1990), під Берестечком, у Чернівцях та інших містах України. Завдяки його організаторському талантові в Снятині та Белелуї відбулися виступи багатьох громадсько-культурних діячів, зокрема, істориків Олени Апанович і Надії Миронець, кобзаря Володимира Горбатюка та ін. Він був автором пільної ідеї — першого з’їзду земляків-снятинців із діаспори (1993, Снятин) та одним із організаторів відзначення 90-річчя заснування Завалської Січі (1990, Завалля на Снятинщині). З його ініціативи біля Белелуїської церкви споруджено Пам’ятний Хрест на честь ушлявлених земляків — представників відомої священничої родини Озаркевичів: Івана Григоровича, Івана Івановича та Володимира Івановича, рідних Наталії Кобринської. До 140-річчя лікаря Євгена Озаркевича (2001) в Белелуї з ініціативи В. Марусика на сільській школі встановлено меморіальну дошку.

До останніх днів Василь Марусик пільно працював, мав багато задумів, які, на жаль, залишилися нездійсненими: підступна смерть перервала його творчий політ.

Нехай Господь упокоїть Василя Марусика в Царстві Небеснім!

підіймемо, а ми нашу славу Україну розвезелимо...”. Той ланцюг єднання був щастям свободи, масовим бурхливим виявом патріотизму і гордістю за нас, українців.

Потім Василь разом із Олею влилися в команду журналу “Пам’ятки України” і їздили у східні області, де проводили масові заходи, стимулюючи патріотичні настрої серед мешканців. Безперечно, в тому, що на референдумі в грудні 1991 року 91% українців проголосували за Незалежність України, є їхня заслуга.

А як забути передачі, які організував Василь на радіо “Культура” в 1990-х! Це його зусиллями на всю Україну та й за її межамі звучав цикл розмов із Валерієм Шевчуком про історичне минуле України. Це він разом із Володимиром Білінським відкривав страшне обличчя країни Моксель. Велика заслуга Василя у такій необхідній для молодого держави просвітницькій роботі!

Кілька років тому Василь ініціював вечір пам’яті свого родича і земляка — кінорежисера Петра Марусика — і в Будинку кіно прийшло багато людей, які слухали хор “Гомін”, спогади колег Петра і дивилися фрагменти його фільмів.

Нам безмежно шкода розставитися з Василем — доброю людиною, самовідданим патріотом України, романтиком, який дуже любив рідну Белелу і золотоверхий Київ.

Мир і спокій твоєї душі, Василю! Вічна пам’ять!

Місія культурного націоналіста

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

На виставці експонуються видання творів великої українки та досліджень її життя й творчості, графічні роботи українських художників В. Перевальського, В. Лопати, В. Касіяна, М. Дерегуса, Н. Лопухової, М. Стороженка, В. Чебаніка та інших, автографи Лесі Українки, прижиттєві світлин, афіші до вистав за її драматичними творами тощо.

Експозицію сформовано на основі фондів колекції Музею книги і друкарства України, Інституту літератури імені Тараса Шевченка Національної академії наук України, Національної історичної бібліотеки, Музею театрального, музичного та кіномистецтва України, Національного музею українського народного декоративного мистецтва.

На відкритті виставки директорка Музею книги і друкарства Валентина Бочковська наголошала на тому, що Леся Українка була видатною українською поетесою, перекладачкою, непереочною особистістю. Її сучасник Іван Франко не побоявся назва-

Слова Ліни Костенко “Поет, що йшов сходами гігантів” стали назвою виставки, яку Музей книги і друкарства України присвятив 150-літтю від дня народження Лесі Українки.

ки Дмитро Палій. — Найперше, ми хотіли показати силу творчості Лесі Українки, а також автентично відобразити цю творчість і вшанувати пам'ять письменниці.

Силу творчості Лесі Українки ми прагнули продемонструвати насамперед друкованим словом. Підсилює цей ефект експресивна графіка. Вдячні Національному музею українського декоративного мистецтва, який надав для виставки рушники, а також Музею театрального, музичного та кіномистецтва України за афіші до вистав за творами Лесі Українки.

Наша наукова співробітниця Марія Гринько підбрала цитати Ліни Костенко про Лесю Українку, які дуже добре відображають силу й оригінальність її творчої спадщини.

— Виставка викликає у мене велике естетичне захоплення, — зізнався директор Інституту літератури імені Тараса Шевченка НАНУ Микола Жулинський. — Приємно вражає багатство експонатів. Звернув увагу, що в кож-

Своєю діяльністю і творчістю Леся повторювала думку, яку проводив Іван Франко: треба з великої етнічної маси українського народу витворити українську націю, яка буде культурним організмом, спроможним до самостійного політичного життя, відпорним до асиміляційних зазіхань на нашу націю.

Повертаюся до Ліни Костенко та її унікального і надзвичайно тонкого вислову: “Геній в умовах заблокованої культури”. Ми сьогодні ще не розблокували нашої літератури й нашої культури, досі не можемо вирватися у світовий культурний простір. І світ ще не відчув, що українська нація має унікальну культуру, має такого генія, як Леся Українка.

Наукова співробітниця Інституту літератури ім. Тараса Шевченка Алла Діба звернула увагу на те, що Леся Українка залишила не тільки неперевершену поезію і драматургію, а й прозу, до рівня якої лише сьогодні доростає європейська література.

Жив при світлі пісні Пам'яті Миколи Буравського

Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка, Київський академічний театр українського фольклору “Берегиня”, шанувальники народного мистецтва, колеги, друзі, родина із глибоким сердечним болем повідомляють, що 1 березня 2021 року на вісімдесят першому році життя відійшов у засвіти **Микола Олександрович Буравський**, засновник і багаторічний художній керівник, згодом — головний режисер театрально-концертного закладу культури “Київський академічний театр українського фольклору “Берегиня”, один з перших київських просвітян, багаторічний член Центрального правління “Просвіти”.

Народився М. О. Буравський 25 червня 1940 року в селі Бровки Ружинського району Житомирської області.

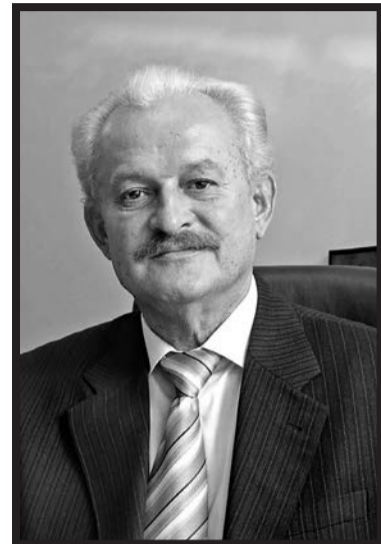
У 1967 році закінчив Державну консерваторію України ім. П. І. Чайковського по класу диригент-хормейстер. Працював викладачем та завідувачем кафедри музики і співів Ніжинського педагогічного інституту імені Миколи Гоголя.

У 1988 році здійснив свою мрію — створив Київський фольклорний театр “Берегиня”. Нині це єдиний в Україні театр, який займається вивченням та пропагандою аутентичного фольклору нашого народу та сценічними засобами відтворює народні обряди, звичаї, ритуали, як важливі пласти духовної культури нації.

Саме за сценаріями і режисерськими втіленнями М. Буравського створювалися концертні програми та вистави: “Животоки” (1988 р.), “Щедрий вечір” (1989), “Славні козаки-запорожці” (1990 р.), “Купальські вогні” (2001 р.), “Чумацький шлях” (2004, поновлення — 2018 р.), “Надніпрянське весілля” (2005 р.), “Український вертеп” (2006 р.), “Любіться, брати мої” (2007 р.), “Фольклор народів світу” (2007 р.), “Русалії” (2008 р.), “Маланка” (2016 р.), “Небесна сотня з нами” (2015 р.), “Ось, де Слава України!” (2017 р.), “Українські вечорниці” (2017 р.), “Козацька Слава” (2019 р.), Гала-концерт (2018 р.), “Тіні забутих предків” (музичний супровід) (2019 р.), “Веселощі Кухмістерки” (музична постановка) (2020 р.), “Животоки” (музична постановка) (2020 р.) та інші.

Микола Буравський відкрив новий напрямок у жанрі народного мистецтва, широко застосовуючи фольклор, невтомним збирачем якого він був усе своє життя. Колектив театру гідно представляв українське мистецтво — як в Україні, так і за межами нашої країни, завдячуючи талантові та організаційним здібностям Миколи Олександровича.

Сьогодні у репертуарі театру 22 різножанрові вистави та театралізовано-концертні програми, створені народним артистом України М. О. Буравським, що мають заслужений успіх у глядача, живуть на українській сцені.

Він був невтомним на посаді головного режисера театру, його вистави “Українські вечорниці” (2017 р.), “Козацька Слава” (2019 р.), “Чумацький шлях” (оновлення 2018 р.) та багатосюжетні музичні постановки “Тіні забутих предків” (2019 р.), “Веселощі Кухмістерки” (2020 р.), “Марія Примаченко. Світ чарівний” (2020 р.), “Животоки” (2020 р.) сприймалися глядачами всієї України як захопливі дійства, сповнені рідної історії.

Вистава “Українські вечорниці” — це відтворення дійства українських гулянь молоді, фольклорних мотивів Надніпрянської України, зібраних під час багаторічних дослідницьких експедицій особисто М. О. Буравським.

Доробок “Берегині” безцінний, адже він ґрунтується і на старовинній козацькій пісні, що з глибини віків несе дух та силу українства, яка живе в плоті і крові сьогоднішніх воїнів, захисників землі нашої.

Це і творчі експерименти колективу театру та розширення сфери його діяльності, звертання до взірців українського літературно-драматургічного доробку, музичні постановки здійснив Микола Буравський. Вистави неодноразово визnano кращими на театральних фестивалях України і за кордоном.

Ставши в ряди просвітян за велінням серця, Микола Олександрович Буравський працював безкорисливо і талановито, здійснював режисуру просвітянських вечорів, сприяв збереженню та пропаганді фольклору як джерела правічного українського слова та безцінних традицій рідного народу.

Він належав до тієї когорти культурних діячів, які ставили Україну понад усе. При світлі української пісні і високого самобутнього таланту Микола Буравський віддав все, що мав, рідному народові.

Пам'ять про Миколу Олександровича Буравського завжди житиме в наших серцях, в пам'яті його вдячних шанувальників.

Центральне правління ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; колектив Київського академічного театру українського фольклору “Берегиня”

ти Лесю правонаступницею Тараса Шевченка. А Музей книги і друкарства одним із перших музеїв в Україні відкрив виставку, присвячену ювілею письменниці. Свого часу тут зробили інвентаризацію всієї музейної колекції — прижиттєві видань, графічних робіт. Завдяки Інституту літератури на виставці представлено цінні експонати — автографи. Окрема виставка — графічні роботи.

Пані Валентина анонсувала події в рамках виставки. На 5 березня заплановано зустріч із Андрієм Приходьком, який на сцені Львівського академічного театру імені Леся Курбаса здійснив постановку вистави “Лісова пісня”; Богданом Поліщуком, сценографом цієї вистави, науковим співробітником Музею книги і друкарства, а також з акторами театру, які представлять сцени з “Лісової пісні”, що 10 років користується незмінною популярністю серед львів'ян. 6 березня актори театру імені Леся Курбаса, які об'єдналися в гурт “Курбаси”, презентують створений під час карантину альбом “Лісова пісня”, пісні з якого перегукуються з творчістю Лесі Українки.

— Виставка є результатом роботи колективу однодумців, — зазначив заступник директора Музею книги і друкарства, куратор вистав-

ній вітрині є цитата Ліни Костенко з її статті “Геній в умовах заблокованої культури”.

Пригадую, як на Волині відзначали 125-ліття від дня народження Лесі Українки. Ліна Василівна виголосила доповідь, яка була тоді вражаюче сміливою, вона розблокувала наші уявлення, озвучила наші обережні міркування про геній Лесі Українки.

У ці дні я перечитав багато її листів, поезій. Ця геніальна жінка вражає мене своєю прозорливістю та усвідомленням своєї місії — місії культурного націоналіста. Людина, яка вже тоді усвідомила, що неможливо досягнути соціальної справедливості, якщо ми не розблокуємо розум, якщо людина не звільнить себе від рабського почуття, рабського стану. Саме слово повинно будити розум, що заснує.

Леся Українка ставила завдання, що треба за допомогою еліти формувати інший спосіб мислення, мислення національного усвідомлення. Те, що ми сьогодні називаємо національною ідентичністю. Вона розуміла, що для того, щоб цього досягти, художнє слово має бути на високому естетичному рівні. Вихід лише один — прориватися в європейський простір і ставати нацією, яка відкрита світові.

Завідувач відділу національної бібліографії Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського Сидір Кірпаль розповів про досягнення і проблеми лесезнавства. Нині бібліотека працює над проектом “Наукова бібліографія Лесі Українки”, що складатиметься з чотирьох томів. 1-й — спадщина Лесі Українки, 2-й — Леся Українка в критиці, 3-й — вшанування пам'яті Лесі Українки (Леся Українка в образотворчому мистецтві, музиці тощо). А четвертий том розповідатиме про те, як творчість Лесі Українки представлена в архівах і музеях України. Прикро, що нині нема бібліографічних покажчиків. Національна бібліотека ім. В. Вернадського звернулася до обласних бібліотек із проханням, щоб вони підготували до ювілею Лесі Українки бібліографічні покажчики, як письменниці представлена на сторінках преси тієї чи іншої області. Однак відгукнулася лише Тернопіль, Черкаси й Ужгород...

Народний художник України Василь Перевальський розповів про те, як творчість Лесі Українки представлена в українській графіці та образотворчому мистецтві. А студентки Національного університету театру, кіно та телебачення імені Івана Карпенка-Карого виконали поезії Лесі Українки.

Валерій ВІТЕР: «Я зрозумів, що художник — мов лікар»

— За часів СРСР були такі організації, як “Укрконцерт” та “Київконцерт”, які централізовано організовували концерти, — згадує пан Валерій. — У 1990-ті роки ці організації припинили своє існування і всі митці перейшли на власні творчі рейки. Я почав малювати, об’їздив з виставками багато країн, паралельно давав концерти. Спочатку сам, потім з бандуристом, засновником гурту “Кобза” Володимиром Кушпетом. Згодом до нас приєдналися Георгій Гарбар, Ігор Курилів та Михайло Семендяй. Ми створили “Кобзу. Оригінал”, виступали у Львові, Тернополі, Чернівцях, Івано-Франківську, але ці виступи відбувалися досить рідко.

2003 року я їздив до Канади. Саме там мій друг, прекрасний бандурист, керівник Капелі бандуристів у місті Торонто Віктор Мішалов запропонував зробити в Канаді низку концертів. Я грав на гітарі, він — на бандурі. Коли повернувся в Україну, то почали робити такі концерти в Києві. Спершу в кафе “Генерал” на Андріївському узвозі, згодом переїхали до арт-кафе “Під дзвіницею” на території Національного заповідника “Києво-Печерська лавра”.

Коли до влади в країні прийшла Партія регіонів, ми змушені були призупинити концертну діяльність, а в 2016 році відновили її. Спочатку я проводив концерти в майстерні заслуженого художника України Петра Зікунова, а згодом — у своїй власній майстерні. Нещодавно відбувся 70-й такий концерт.

Назбиралося дуже багато матеріалу, який я сам можу доносити до публіки: бардівські пісні, починаючи з 1950-х років, багато українських народних пісень, які раніше ніхто не виконував, — загалом маю 14 програм. Написав музику на слова Миколи Сядристого, випустив альбом “Біла мрія”.

На концерти приходять різні люди. Була чемпіонка світу з боксу Аліна Шатернікова, дипломат Володимир Огризко, багато інших відомих людей, серед яких — художники, спортсмени, музиканти, мої друзі.

Кожне таке спілкування надихає на нові творчі здобутки. Крім концертів роблю багато художніх виставок. Нещодавно такі виставки відбулися у Кропивницькому, Сумах, Чернігові, Ржищеві. Зараз відбувається виставка у Музеї української діаспори.

— *Творчу біографію як співак Ви починали в ансамблі “Березень”.*

— Це була унікальна формація, яка збрала 7 чоловік. До речі, потім було 7 учасників і в “Коб-

зі”. Учасники “Березня” не мали професійної освіти, максимум — закінчили музичну школу. Це був колектив ентузіастів, закоханих в українську народну творчість. Серед авторів, чії пісні ми виконували: В’ячеслав Криштофович, Олександр Авакян і Михайло Ніколаєв. Мабуть, мій голос добре ліг на ці твори, я був солістом.

Перший запис здійснили у 1967 році на Кіностудії ім. Олександра Довженка, в павільйоні, який тоді носив ім’я Щорса. Записи були нелегальні і напівсамодіяльні, але мали настільки потужний текст, що швидко розійшлися по Києву. А на початку 1970-х ми робили вже професійні записи на Українському радіо. Відбулося це завдяки фанатам гурту “Березень” — Юрію Барановичу, який очолював музичний відділ Українського телебачення, та головному звукорежисеру телебачення Олексію Бурнісу. У цих записах взяла участь Ніна Матвієнко разом з тріо “Золоті ключі”. Вони записали пісні “Зозуля” на слова Миколи Костомарова і “Либідь” на слова Олексія Булиги.

“Березень” був першим фольклорансамблем у Києві, а можливо, в усій Україні. Творча біографія колективу закінчилася через досить банальну причину: придбали дорогу апаратуру для концертів, яку майже відразу викрали. Добре, що кожен з учасників ансамблю мав основну спеціальність. А мене тоді запросили до “Кобзи”. Я взяв з собою до цього ансамблю дві пісні “Березня” — “Ганка” і “Зачекай”.

— *У чому була унікальність ансамблю “Кобза”?*

— У нас були не гітари, а електробандури. Зробити їх було не просто, адже гітара має 6 струн, а бандура — 64. Допоміг нам у цьому інженер Ігор Зарубінський. Таким чином бандура перетворювалася з камерного інструменту, який звучав лише у філармонічних залах, на музичний інструмент, з яким можна було виступати в палацах спорту і на стадіонах. Згодом додалася і гітара. Усі семіро виконавців співали, я був солістом. Перша платівка вийшла у 1971 році, а друга — в 1976-му. Їх прекрасно записав відомий звукорежисер Юрій Вінник у студії “Дніпро”. Друга розійшлася величезним накладом. Потім її нелегально надрукували і в Канаді.

На 90 відсотків репертуар складався з українських пісень. Кілька творів написав Олександр Зуєв, який певний час очолював “Кобзу”. Також серед керівників були цікавий бас-гітарист Олег Ледньов, бандурист, засновник

Відомий український співак, заслужений художник України Валерій Вітер щочетверга запрошує до своєї майстерні шанувальників хорошої пісні. Нещодавно такий концерт відбувся 70-й раз. Саме з розповіді про ці концерти розпочинаємо розмову з митцем.

“Кобзи” Костянтин Новицький, потім — Євген Коваленко.

Ми прогрімали на весь СРСР. Свого часу дали 10 виступів у концертному залі “Росія”. Перше відділення було наше, друге — Софії Ротару, але вже після першого виступу вирішили, що ми будемо завершувати ці концерти. Виступали в Хабаровську, Владивостоці, Магадані, інших містах Далекого Сходу. На ці концерти приходили тисячі українців — діти та онуки тих, хто був репресований. Побували в південних республіках колишнього Союзу — Туркменістані, Узбекистані. Особливо запам’яталися гастролі до Азербайджану 1979 року на дні України. Об’їздили п’ять найбільших міст республіки, а завершили гастролі великим концертом в Баку.

Але довгий час ми були невідомими за кордон. Партійній номенклатурі не подобалася назва ансамблю. Говорили, що це архаїка, навіть звинувачували в націоналізмі, але нам вдалося відстояти цю назву. Лише в 1977 році нам дозволили закордонні гастролі. Дуже добре приймали в Італії, Японії, Німеччині, Чехословаччині. А от кубинцями, які звикли до енергійних ритмів, мелодійна українська пісня не дуже сподобалася, довелося вносити зміни в програму.

Давали до 250 концертів на рік, майже завжди були аншлаги. Але час не стоїть на місці: у 1987 році я зрозумів, що вже творчо вичерпав себе в цьому колективі.

— *Над якими проєктами працюєте в останні роки?*

— Випустив 15 сольних дисків, і вважаю це дуже важливою справою. По-перше, пісні потроху забуваються і поки звучить голос, потрібно встигнути їх записати. Анатолій Солов’яненко випустив лише один диск, Євгенія Мірошниченко — жодного, а таких дисків могло б бути десятків. На жаль, великі наші митці недооцінювали значення цієї справи...

Я записав близько 450 пісень, з них 300 українською мовою. Свого часу на концертах виконував пісні французькою, німецькою, японською, чеською, фінською та іншими мовами. Хочу всі їх зібрати на одному диску.

На одному з моїх концертів два роки тому побував президент благодійного фонду “МіСт” імені Михайла Савенка Сергій Ісаєнко. Запросив мене поїхати з концертами на Хмельниччину, я залучив до цього проєкту своїх друзів: народну артистку України Ніну Матвієнко, знамих художників Анатолія Гайдамаку й Анатолія Куша. Разом відвідали дитячі будинки, після цих поїздок з’явилося багато нових друзів. Через пандемію вже майже рік спілкуємось лише по телефону та через соціальні мережі, але в майбутньому обов’язково продовжимо цю справу.

Зібрав 20 пісень, які в мене ще не записані. Це українські шедєври — “Думи” на слова Тараса Шевченка, “Сміються, плачуть солов’ї”, “Ніч яка місячна”, “Тей соколи”, кілька пісень з репертуару “Березня”, нові твори на слова Миколи Сядристого. Диск

називатиметься “Віч на віч” — інтимна розмова зі слухачем. Спонсорську допомогу у здійсненні цього проєкту пообіцяв надати благодійний фонд “МіСт”.

— *А з чого почалося Ваше захоплення малюванням?*

— Все почалося від мами. Вона гарно вишивала, грала на гітарі, знала багато пісень. Почав малювати з трьох років. Мій батько викладав фізкультуру і військову підготовку в Республіканській художній школі імені Тараса Шевченка. Я не збирався там навчатися. А коли закінчив четвертий клас звичайної школи, мої малюнки побачив один з наших знайомих і сказав, що мені треба вступати до цієї школи. Вона дала дуже серйозну підготовку. Серед моїх вчителів були прекрасний графік Олександра Бабкова і визнаний художник Лев Призонт. Вони навчили мене малювати, бачити малюнок зсередини. Після цього вступив до Київського художнього інституту (нині Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури України).

Навчався у плакатиста, заслуженого художника України Тимофія Ляшчука. У 1987 році моя робота потрапила до “Антології українського радянського плакату”. Почав отримувати перші премії на різних конкурсах. Зрозумів, наскільки цікаво займатися плакатом, але, водночас, складно. Треба зробити плакат так, як його до цього ніхто не робив.

Створив плакатів не так багато, десь 250. Але відповідаю не лише за кожен плакат, а за кожен сантиметр того, що на ньому зображено. Намагаюся зробити так, щоб це не була якась однорідка. Багато хто говорить, що деякі мої плакати, які намальовані 30 років тому, зроблені наче вчора.

Пам’ятаю, мені замовили 11 плакатів для міста Тулузи — побратима Києва. Їх надрукували великим накладом і розклеїли по всій Тулузі.

На жаль, на початку 90-х років цей вид мистецтва почав занепадати. Молоді хлопці й дівчата стали щось робити на комп’ютерах. Але їхні витвори, які ми бачимо на великих стендах, це, швидше, не реклама, а антиреклама.

— *Згодом почали малювати і портрети.*

— Коли треба було якось виживати, звернувся як художник до цього жанру. Перші портрети зробив у Франції. У 1993 році жив у місті Лілі в одній прекрасній родині. У господарки цієї сім’ї Марлен був день народження. Зробив її портрет за одну ніч. Коли подарував їй цей портрет, побачив, як всі реагують, то зрозумів, наскільки це цікаво.

Також робив портрети в Німеччині, Канаді, одного разу мені замовили портрет шейха з Палестини. Я зрозумів, що художник — мов лікар. А якщо твоя робота висить в якійсь домівці, то ти вже немов частина цієї родини. Дуже добре, коли є можливість робити портрет з натури. Але бути натурщиком досить складно, треба не рухатися цілу годину. А щоб зробити портрет, потрібно 30-40 годин.

Коли працюю над портретом, для мене важливо знати, що людина любить: поезію чи прозу, море чи степ, які їй до вподоби пісні, можливо, людина не сприймає якийсь колір. З усього цього вимальовується філософський образ людини. Намагаюся зробити портрет так, щоб він залишився в ній на все життя.

Мабуть, найкраще мені вдалося портрет Юрія Рибчинського. Він був вражений цією роботою. Будь-яку людину міг би зобразити на тлі якогось інтер’єру, але завжди намагаюся знайти якісь цікавинки. Приміром, на портреті Миколи Сядристого зображена хата, де він народився, море (свого часу він був чемпіоном України з підводного плавання) і Києво-Печерська лавра, яку видно з його квартири. Ніна Матвієнко зізналася, що любить бузок. На портреті вона тримає гілку бузку, а ще тут можна побачити фрагмент Лаври і квітучий садок.

— *Коли відбулася Ваша перша персональна виставка?*

— На початку 1980-х. Разом зі мною у виставковій залі Київської організації Спілки художників України виставляли свої роботи ще 3 митці. Представив близько 30 плакатів. Спочатку думав, що це звичайна групова виставка, але виявилось, що раз я представив більше 20 робіт, то можна вважати, що це була повноцінна персональна виставка. Експозиція тривала місяць. Тоді було все по-іншому, спочатку — відкриття, потім — обговорення, і, врешті — закриття, три повноцінних заходи. На відкритті і закритті виставки завітав Микола Бажан, серед гостей також були мистецтвознавець Леонід Владич, поет Юрій Рибчинський, тодішній директор Київського оперного театру Анатолій Мокренко. Саме тоді мене багато хто пізнав як художника, бо до цього сприймали лише як соліста “Кобзи”.

1984 року мої роботи були представлені на Варшавському бієнале, це всесвітній огляд плакатів, що відбувається раз на 2 роки. На такий захід тоді було потрапити значно складніше, ніж зараз. Спочатку твори повинна була затвердити Київська організація спілки художників, потім — республіканський комітет, після цього їх відсилали у Москву, а ще був відбір перед самим бієнале. Тобто, треба було пройти 5 кіл пекла.

Того ж року “Кобза” виступала в Івано-Франківську, публіка просто шаленіла. А після концерту до мене завітав графік Володимир Гуменний разом з двома художниками. Вони принесли каталог з моїм плакатом. Це було перше міжнародне визнання.

Нині в Музеї української діаспори триває виставка моїх портретів та робіт моїх друзів Анатолія Гайдамаки та Анатолія Куша.

Готую кілька нових виставкових проєктів. Багато світлих спогадів у мене пов’язано з Азербайджаном. Хочу провести свою виставку у посольстві цієї країни в Україні. Працюю над книжкою спогадів, до якої увійдуть розділи: “Веселі спогади”, “Історія “Кобзи”, “Товариші і друзі”, “Епагажні моменти”, “Розповіді про Київ”. Якщо скласти перші літери назв розділів, то виходить слово ВІТЕР. Це буде цікавий калейдоскоп.

Спілкувався
Едуард ОВЧАРЕНКО

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото із сайту театру

Леся Українка на головній сцені країни

У фойє Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка відкрито виставку, присвячену 150-річчю від дня народження Лесі Українки, а на Камерній сцені імені Сергія Данченка театру відбулася прем'єра вистави “Кассандра”.

Експонати виставки є свідченням того, що ім'я Лесі Українки не сходить з репертуару франківців, починаючи з перших сезонів існування театру. У 1922 році відбулася прем'єра “Лісової пісні”, режисер-постановник Євген Коханенко, Мавка – Феодосія Барвінська, Лукаш – Тихон Терниченко. Через два роки Є. Коханенко здійснив ще одну постановку “Лісової пісні”, в якій роль Мавки грала Поліна Нятко. 1925 рік – “Камінний господар”, режисер-постановник Гнат Юра, Командор – Іван Мар'яненко, Дон Жуан – Віктор Петіта, Донна Анна – Валентина Варецька. 1946 – “У пущі”, режисер-постановник Гнат Юра. 1970 – “Кассандра”, режисер-постановник Сергій Сміян, Кассандра – Юлія Ткаченко, Долон – Степан Олексенко, Гелен – Борис Ставицький. 1988 – “Камінний господар”, режисер-постановник Сергій Данченко, Донна Анна – Жанна Калантай, Поліна Лазова, Дон Жуан – Степан Олексенко, Командор – Олександр Задніпровський, Анатолій Хостіков. 1993 – “Лісова пісня”, режисер-постановник Дмитро Чирипюк, Мавка – Оксана Батько, Лукаш – Олексій Богданович, Остап Ступка. 1996 – “Бояриня”, режисер-постановник Володимир Опанасенко, Оксана – Інна Капінос, Людмила Смородина, Степан – Віталій Борисюк, Олександр Задніпровський, Перебийниха – Галина Семененко, Раїса Теплова, Іван – Олексій Паламаренко, Вадим Полікарпов, Мати – Ніна Гіляровська, Юлія Ткаченко, Ганна – Лариса Красовська, Наталя Ярошенко, Гість – Василь Мазур, В'ячеслав Сумський. 2001 – “Адвокат Мартіан”, режисер-постановник Олександр Мірошніченко, Мартіан – Степан Олексенко. 2009 – “На полі крові”, режисер-постановник Юрій Розстальний, Юда – Остап Ступка, Прочанин – Дмитро Рибалевський. 2011 – “Одержима”, режисер-постановник Юрій Розстальний, Міріам – Оксана Батько. 2019 – “VERBA”, за мотивами драми-феєрії “Лісова пісня”, режисер-постановник Сергій Маслобойшиков, Мавка – Христина Федорак, Лукаш – Олександр Бегма, Килина – Анжеліка Савченко.

ла можливість спілкуватися з корифеями сцени – Заньковецькою, Садовським, Старицьким. Під впливом творчості Ібсена й Гауптмана у 1896 році створила свою першу драму – “Блакитну троянду”, яка через три роки побачила світ. Роль Люби грала Марія Заньковецька. Леся Українка прагнула відтворити новий театр, розуміла, що це має бути європейський рівень.

Вистави за п'єсами Лесі Українки завжди були окрасою нашого театру. На них звертали увагу і глядачі, і критики. Хочу подякувати всім акторам і режисерам, які створювали ці вистави, наближали нас до філософії Лесі Українки. Кожен раз у постановках за її творами відкривається щось нове. Увага нашого театру до творчості письменниці, до її ідей і далі не буде послаблюватися. Думаю, що наш театр долучиться до популяризації мало відомих Лесиних творів.

По життю мені довелося часто зустрічатися з творчістю Лесі Українки в різних театрах, – сказав режисер-постановник вистави “Лісова пісня” 1993 року, народний артист України Дмитро Чирипюк. – Це були “Камінний господар”, “Бояриня”, “Одержима”. Але особливо дорога – “Лісова пісня”. Музика композитора Юрія Шевченка надала їй нового звучання. Ми повністю відтворили на сцені текст, не випустили жодного рядка, жодної ремарки. Для Оксани Батько, Царство їй Небесне, яка зіграла роль Мавки, це був дебют на сцені Театру Франка. Вона грала разом з Олексієм Богдановичем, Остапом Ступкою. У Юлії Ткаченко було невелика роль Долі. Я згадую, як серйозно вона ставилася до цієї роботи, так само як і всі інші актори. Вистава була і пластична, і музична. Мені за цю роботу не соромно.

Цією експозицією ми хочемо згадати ті вистави, які присвячуємо Лесі Українці, – сказала на відкритті виставки завідувачка літературно-драматичної частини театру Наталя Пономаренко. – Через яскраві художні засоби, сценічні відкриття пробуємо розкрити код Лесі Українки, творчість якої довгий час вважали не сценічною, придатною лише для прочитання.

Бог подарував Лесі найголовніше – силу духу, тонке відчуття світу, великі знання. Власними творами вона створила свою Біблію. Їй пощастило народитися у вишуканій, інтелігентній українській родині, в якій плекали українське слово, українську культуру. Батьки докладали всіх зусиль, аби діти були освіченими, розвиненими і знали, для чого людина приходить у цей світ.

Завдяки оточенню, в якому зростала, Леся Українка ма-

залишилися прекрасні спомини про роботу з режисером і композитором.

Леся Українка – знакова для мене персона. Вона дала мені старт як в кіно, так і в театрі.

– Наш театр і Міжнародний фестиваль “Марія” започатковують новий проєкт на честь 150-річчя від дня народження Лесі Українки. Він буде називатися “Ні, я жива” – театральна Україна читає Лесю Українку, – повідомила народна артистка України Лариса Кадирова. – Театр Франка об'єднує навколо себе всю Україну: Дніпро, Київ, Маріуполь, Херсон, Миколаїв, Кам'янське. Вже більше 30 театрів зголосилося взяти участь у цьому проєкті. Він допоможе нам зрозуміти, на якому рівні ми стоїмо по відношенню до Лесі Українки, наскільки розуміємо її творчість.

– Прем'єра вистави “На полі крові” відбулася у залі, де зараз відкривається виставка, – зазначив народний артист України Остап Ступка. – Раніше тут була мала сцена, ми ділили залу по діагоналі. Потім з'явилася друга частина вечора за Лесею Українкою – вистава “Одержима”. Під час другої частини актори і глядачі мінялися місцями. Цей проєкт триває вже 12-й рік.

Коли актор зустрічається з драматургією високого рівня, це йде йому на користь. Я щаслива людина, бо зустрівся і далі планую зустрічатися з творчістю Лесі Українки. Допоки ми ще не знаємо її до кінця, маємо і далі розшифровувати спадок геніальної письменниці.

Автор ідеї виставки Андрій Александрович підкреслив, що експозиція стала результатом спільної роботи цілого колективу однодумців, серед яких і актори, і художники, і технічні працівники театру. Чимало цінних матеріалів надав Музей видатних діячів української культури.

У день ювілею Лесі Українки відбулася прем'єра вистави “Кассандра”. Сюжет твору стрімкий і динамічний: майже 10 років триває війна, Троя в облозі. Гинуть країні з кращих. Лише цариця Кассандра завдяки своєму дару провидиці, що отримала його від закоханого в неї бога Аполлона, спроможна була б зупинити кровопролиття. Проте вона зневажила його прихильність. І Аполлон люто помстився: зробив так, аби її пророцтва ніхто не вірив, і навіть більше – щоб її вважали винною в усіх бідах і втратах, а дехто й божевільною. Люди ладні швидше довіряти лжепророку – її братові Гелену, який присипляє їхню пильність примарними надіями, спокушає такими звичними, зрозумілими для них речами. Він як тонкий психолог має вплив на натовп. Кассандра, як писала Леся Українка, “... все провидить, вона все знає... але пояснити аргументами вона не може... І пророчий дух не дар для неї, а

кара...” Не в силах вона врятувати ані коханого Долона, ані рідну Трою...

У своєму підході до сценічного втілення філософської поєми Лесі Українки “Кассандра”, основою якої є боротьба ідей в розумінні сенсу Людини, її найвищого призначення, автори вистави – режисер-постановник Давид Петросян та сценограф Данііла Колот використовують нетрадиційні образно-зорові метафори, своєрідні художньо-виражальні театральні засоби, як в рішенні простору сцени, так і в існуванні акторів. Завдяки неординарному візуально-пластичному ряду творі набуває ще гострішої конфліктності та трагедійності у передачі подій та ситуацій, що наближує їх до сьогодення, породжує поліфонію алюзій та асоціацій.

– Минають століття, виклики ті самі, – розповідає режисер-постановник Давид Петросян. – Є люди, є держава, а в державі є герой. Важливо те, чи чуємо ми цих героїв, чи цінуємо їх. Де знайти місце тим героям, яких не чують? Яких не просто не чують, їх цькують. Ці герої часто лишаються поза так званим карнавалом, що відбувається щостоліття у кожній країні.

Мені здається, що у цій п'єсі існує метафізична тема. Тут порушується питання про місце людини. Якщо людина прагне чогось вищого, вона автоматично підіймається над проблемами земного і стає незрозумілою звичайним людям. Тому герої залишаються непочутими. Як і дві тисячі років тому, так і тепер, цих героїв просто знищують.

До певної міри Леся Українка писала цю п'єсу про себе. Читаючи її листи, я відчував натяжки письменниці на те, що її ніхто не чує. А вона вже у 1908-1909 роках відчувала ті події, що відбулися зовсім скоро, коли освічена, талановита українська інтелігенція була знищена тоталітарною системою. Леся пише не про греків і троянців, а про той екзистенційний вакуум, в якому ми перебуваємо досі. Сьогодні немає героїв, а якщо вони з'являються, то люди їх бояться.

Говорячи про, здавалося, досить зрозумілі теми, Леся Українка одна з небагатьох в українській літературі, змогла піднятися над цими темами. І потрібно досить довго вивчати творчість письменниці, аби хоч спробувати її зрозуміти. Вона надзвичайно об'ємна особистість. Кожен знайде в її

творах свою тему. Може здатися, що ти зрозумів, про що вона написала, а прочитаєш ще раз і вникає сумнів.

Леся Українка – це нескінченний океан, з якого можна постійно черпати. Впевнений, що через 5 років побачу в “Кассандрі” щось інше, бо це геніальний твір. Нещодавно перечитував повість Ольги Кобилянської “Земля”, над втіленням якої на сцені мав задоволення працювати. Зараз бачу в цьому творі зовсім інше, бо його авторка теж геній.

Репетиції вистави тривали два з половиною місяці з паузами, бо був карантин, багато акторів хворіли. Але мали терміни, в які повинні були вкластися. І ми вклалися.

У нас прекрасний акторський склад. Ксенія Баша і Марина Кошкіна в різних складах грають Кассандру. Вони не схожі одна на одну. Це дуже різні вистави. Також у виставі грають Христина Федорак, з якою я вже працював раніше, талановита актриса Ганна Снігур-Храмцова, багато інших чудових молодих акторок. Серед чоловічої команди це – Олександр Печериця, Павло Шпигун, Павло Москаль, а також Акмал Гурезов та Валерій Величко, для яких ці ролі в Театрі Франка стали дебютними.

У виставі прекрасний художник-сценограф та художник по костюмах Данііла Колот – учениця Сергія Маслобойшикова, дуже талановита дівчина. Вона нестандартно мислить. Це теж її дебют на нашій сцені. Маю надію, що наша співпраця продовжиться.

Нещодавно отримав премію імені Лесі Українки за дитячу виставу “Снігова королева”, яку створював разом з художником Петром Богомазовим та композитором Олександром Кохановським. Думаю, символічно отримати премію, що носить ім'я видатної письменниці, коли починаєш роботу над виставою за її п'єсою.

Виставу завжди можна удосконалити. Головне – не заважати акторам знаходити себе у цій виставі. Спектакль повинен бути, як музика з конкретним ритмом, над яким працюють усі: актори, освітлювачі, художник, композитор, режисер.

Маю плани щодо нових постановок у Театрі Франка, інших театрах Києва, а також за кордоном. Хотілося б звернутися до жанру комедії. Можливо, це буде іспанська драматургія XVI століття.

«Пригоди в княжому Звенигороді»

Середньовічний Звенигород відтворили у віртуальній реальності (ТЗОВ “Галицька видавнича спілка”, 2020). Про це повідомила прес-служба Львівської ОДА. “У Середньовіччі Звенигород був одним із найбільших міст Західної України – столицею Звенигородського князівства. Припускають, що він на 200 років старший за Львів. Для нас важливо підтримати такі проєкти (відтворення історичних та культурних об’єктів у віртуальній реальності)”, – сказала директорка департаменту архітектури та містобудування Львівської ОДА Олена Василько.

Богдан ДЯЧИШИН,
член НСПУ, доктор філософії,
доцент

Авторка ідеї Наталя Войцещук
Поезія Андрія Содомори
Художниця Леся Квик

Нині ж помандруймо сторінками книжки для дітей Андрія Содомори – про древній Звенигород. А ця місцина справді райська, якою була й колись:

Дальній обрій... Гологори...
Понад ними – небо-море,
Білі човники-хмарки.
Сонце в сонячну годину
День у день на ту місцину
Споглядає з-під руки.

Бачимо світ у всіх трьох його іпостасях: небо, море, суходіл. І це бачення – творче: на небі “човники-хмарки”, сонце дивиться на цю чарівну місци-

ну “з-під руки”... Все тут живе (персоніфіковане), все тут дихає, втішає світлом, повниться красою... До речі, я мав можливість зо два десятки років тому споглядати цю долину із пагорбів дороги Старого Села. Тепер маю приємність споглядати її зі сторінок цієї книжки, яку так талановито й розкішно проілюструвала Леся Квик, – малюнками, що тонко й чутливо гармоніюють із поетичним словом.

Автор поетичного тексту, йдучи за ідеєю Наталі Войцещук, описує будівництво княжого міста, за яким спостерігають звірята:

Хідники, моцні дубом,
А обабіч, глянуть любо, –
Дім у дім, мов з-під різця...
Слів бракує, що й казати,
Якби взявсь те описати –
Не було б тому кінця.

.....

Той різьбить щось, той шліфує,
Цей – видзенькує-кує,
Інший забавки майструє,
Хтось – на гусях виграє.

Хто може заперечити працьовитість, гостинність, любов до навколишнього світу українців, які дари природи перетворюють на смаколики? І жодна гостина не обходиться без музики і пісні. Гостина – це спілкування, радість зустрічі...

За хвилинку – вже гостина:
Хлібчик, кріпчик, капуста
У світлиці, у саду...

Залюбки вгощались квасом,
Вовчик ласував і м’ясом,
Йванко взяв до рук дуду.

Своєрідним звуковим акордом цих “Пригод...” – гра дзвонів у княжому Звенигороді (“Та й заграли зрання дзвони, / Мов пустились в перегони...”), зворушлива музика, яка через віки

Авторка ідеї Наталя Войцещук
Поезія Андрія Содомори
Художниця Леся Квик

долинає й до наших часів. Адже дзвони – це теж архетип нашої історії (“Задзвонили в усі дзвони / По всій Україні”).

Єдність, тяглість поколінь, збереження пам’яті про минуле й праця задля майбутнього – чи є щось важливіше?..

Щось казали зайчик, мишка,
Вовчик, жабка і лисичка,
Врешті – сам домовичок:
“А цікаво, милі друзі,
Чи колись у тій окрузі

Нас спімнуть бодай разок?..
А спімнуть-таки, гадаю,
Бо що в серце западає –
З серця випірне колись.
Лиш би дивні ті істоти,
Добрі, сквапні до роботи
Тута не перевелись...”

Запрошуємо відвідати княжий Звенигород, що в двадцяти кілометрах від Львова, щоб ще раз зіставити реальне з описаним у книжці, поєднати в уяві сьогоденне з давно минулим...

**ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА”
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

АНОНС

Будьмо разом! ПЕРЕДПЛАТА—2021

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 74

на 1 місяць	21 грн 43 коп.	на півроку	115 грн 58 коп.
на 3 місяці	61 грн 29 коп.	на рік	225 грн 96 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН
Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК,
Іван ЮЩУК
Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК
Коректорка
Олена ГЛУШКО
Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН
Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО
Бухгалтерія
279-41-46
Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001
E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovo-prosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами –
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове. Індекс газети “Слово Просвіти” – 30617

